

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

ATASKAITA

**PO VIZITŲ MARIJAMPOLĖS APSKRITIES SUAUGUSIŲJŲ GLOBOS ĮSTAIGOSE:
VŠĮ MARIJAMPOLĖS PIRMINĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS CENTRE,
VŠĮ ŠVČ. MARIJOS GLOBOS NAMUOSE,
MARIJAMPOLĖS SPECIALIUOSIUOSE SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE,
VŠĮ MARIJAMPOLĖS ŠV. ARKANGELO MYKOLO GLOBOS NAMUOSE,
BĮ SUVALKIJOS SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE,
KALVARIJOS GLOBOS IR UŽIMTUMO CENTRO GLOBOS NAMUOSE,
VŠĮ KAZLŲ RŪDOS SOCIALINĖS PARAMOS CENTRE,
KUDIRKOS NAUMIESČIO PARAPIJOS SOCIALINĖS PAGALBOS CENTRE,
KUKARSKĖS GLOBOS NAMUOSE
IR VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS
GUDKAIMIO GLOBOS NAMUOSE**

2018-11-12 Nr. PRJ2018/1-67

Vilnius

I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA, BENDRA INFORMACIJA APIE APSILANKYMUS, AKTUALŪS TEISĖS AKTAI IR STANDARTAI

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriai nuolat lankosi laisvės apribojimo vietose ir vykdo nacionalinę kankinimų prevenciją pagal Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvųjį protokolą; Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau vadinama – Įstaiga) yra nacionalinė prevencijos institucija (Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – LR SKĮ) 3, 19¹ straipsniai).

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, vykdydamas nacionalinę kankinimų prevenciją, pavedė 2018 m. gegužės–birželio mėn. Įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėjui Kęstučiui Jankauskui, patarėjams Jurui Taminskui, Kristinai Brazevič, vyriausiosioms specialistėms Aurelijai Baltikauskaitei ir Irmai Zablackaitei atlikti patikrinimus Marijampolės apskrities suaugusiųjų globos įstaigose (toliau vadinama – globos įstaigos, įstaigos arba GI): viešojoje įstaigoje (VŠĮ) Marijampolės pirminės sveikatos priežiūros centre (toliau vadinama – Marijampolės PSPC), VŠĮ Švč. Marijos globos namuose (toliau vadinama – Švč. Marijos GN), Marijampolės specialiuosiuose socialinės globos namuose (toliau vadinama – Marijampolės GN), VŠĮ Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo globos namuose (toliau vadinama – Šv. Arkangelo Mykolo GN), biudžetinėje įstaigoje (BĮ) Suvalkijos socialinės globos namuose (toliau vadinama – Suvalkijos GN), Kalvarijos globos ir užimtumo centro globos namuose (toliau vadinama – Kalvarijos GN), VŠĮ Kazlų Rūdos socialinės paramos centre (toliau vadinama – Kazlų Rūdos SPC), Kudirkos Naumiesčio parapijos socialinės pagalbos centre (toliau vadinama – Kudirkos Naumiesčio SPC), Kukarskės globos namuose (toliau vadinama – Kukarskės GN) ir Vilkaviškio rajono savivaldybės Gudkaimio globos namuose (toliau vadinama – Gudkaimio GN).

Vadovaujantis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 6 punktu, vizitams globos įstaigose (Marijampolės PSPC, Švč. Marijos GN) buvo pasitelkta socialinio darbo ekspertė Ugnė Grigaitė (toliau vadinama – Ekspertas).

3. Marijampolės GN vizito dieną gyveno 159 žmonės (įstaigoje yra 160 vietų), Šv. Arkangelo Mykolo GN – 19 gyventojų (19 vietų), Suvalkijos GN – 40 gyventojų (40 vietų), Kudirkos Naumiesčio SPC – 26 gyventojai (26 vietos), Kukarskės GN – 20 gyventojų (20 vietų), Gudkaimio GN – 70 gyventojų (70 vietų), Kalvarijos GN – 286 gyventojai (keturių gyventojų buvo laukiama atvykstant; iš viso įstaigoje yra 290 (ilgalaikės globos) vietų), Kazlų Rūdos SPC – 60 gyventojų (60 vietų), Marijampolės PSPC – 60 gyventojų (60 vietų), Švč. Marijos GN – 60 gyventojų (60 vietų).

Lankantis įstaigose buvo bendrauta su jų vadovais, administracijų ir kitais darbuotojais bei gyventojais, apžiūrėti globotinių gyvenamieji kambariai, asmens higienos, medicininių procedūrų, valgyklos, virtuvėlių ir kitos patalpos, patikrinti įvairūs vidaus tvarkos dokumentai. Toliau ataskaitoje yra nurodytos lankymosi metu pastebėtos problemos, pateikiant ir gerosios praktikos pavyzdžių, atliekamas teisinis vertinimas, daromos atitinkamos išvados ir kompetentingoms institucijoms teikiamos rekomendacijos dėl nustatytų trūkumų taisymo.

4. Pagrindiniai teisės aktai, taikytini atliekant patikrinimus suaugusių asmenų globos įstaigose:

4.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

4.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija;

4.1.2. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46 patvirtintas Socialinės globos normų aprašo 4 priedas (2017 m. gegužės 4 d. įsakymo Nr. A1-214 redakcija) (toliau vadinama – Aprašas);

4.1.3. Lietuvos higienos norma HN 125:2011 „Suaugusių asmenų stacionarios socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. vasario 10 d. įsakymu Nr. V-133 (toliau vadinama – Higienos norma);

4.1.4. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas;

4.1.5. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas;

4.1.6. Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas.

4.1.7. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas;

4.1.8. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (toliau vadinama – PTŽSAI);

4.1.9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 978 „Dėl Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ (toliau vadinama – Paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika);

4.1.10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 583 „Dėl Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau vadinama – Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašas);

4.1.11. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-591 patvirtinta Lietuvos medicinos norma MN 28:2011 „Bendrosios praktikos slaugytojas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ (toliau vadinama – Medicinos norma MN 28:2011 *Bendrosios praktikos slaugytojas*);

4.1.12. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. V-1051 „Dėl Vaistinių preparatų laikymo ir įtraukimo į apskaitą asmens sveikatos priežiūros įstaigose tvarkos aprašo patvirtinimo“;

4.1.13. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. A1-317 patvirtinti Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai (toliau vadinama – Darbo laiko sąnaudų normatyvai);

4.1.14. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. kovo 15 d. įsakymas Nr. V-196 „Dėl Savivaldybės visuomenės sveikatos biuro pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“ (toliau vadinama – Visuomenės sveikatos biuro nuostatai);

4.2. Tarptautiniai teisės aktai ir standartai:

4.2.1. Europos žmogaus teisių konvencija (toliau vadinama – Europos konvencija);

4.2.2. Lietuva yra prisijungusi prie Europos konvencijos, todėl jai privalomi ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje suformuluoti principai dėl konvencijos reikalavimų taikymo asmenims atimant arba apribojant laisvę;

4.2.3. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau vadinama – Chartija);

4.2.4. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija (toliau vadinama – Neįgaliųjų konvencija);

4.2.5. Jungtinių Tautų tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (toliau vadinama – Paktas);

4.2.6. 2016 m. Jungtinių Tautų Minesotos protokolas dėl potencialiai neteisėtų mirčių tyrimo;

4.2.7. Europos psichologų asociacijų federacijos Psichologo profesinės etikos kodeksas;

4.2.8. Europos valstybėse žmogaus teisių būklę įvairiose laisvės atėmimo (apribojimo) vietose vertina ir kankinimų prevenciją vykdo Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT arba Komitetas). Šios tarptautinės institucijos rekomendacijose nustatyti elgesio su asmenimis, iš kurių atimta arba apribota laisvė, standartai ([CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2015]¹), kurių privalo laikytis valstybės, Europos Tarybos narės, Europos konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą dalyvės.

II. NUSTATYTOS APLINKYBĖS

1 SKYRIUS

PERSONALAS

5. Dėl darbuotojų sudėties ir pareigybių skaičiaus

5.1. Viena svarbiausių socialinės globos įstaigų tinkamo veiklos organizavimo priemonių yra teisės aktų reikalavimus ir gyventojų poreikius atitinkančio darbuotojų pareigybių (socialinių darbuotojų, padėjėjų, sveikatos priežiūros ir kitų specialistų) skaičiaus užtikrinimas.

Socialinę globą teikiančio personalo struktūra turi būti suformuota atsižvelgiant į GĮ gyventojų skaičių, jų specialiuosius poreikius ir turimą negalią. Personalo pareigybių skaičius turi būti ne mažesnis, nei reglamentuojama socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvuose; kokybiška socialinė globa asmenims turi būti teikiama visą parą; įstaigoje turi būti fiksuojama informacija apie asmenis, kuriems reikalinga slauga visą parą, sudaromas slankusis darbo grafikas (derinant darbą dienos ir nakties metu) (Aprašo 4 priedo 19, 19.1–19.4 punktai).

Darbo laiko sąnaudų normatyvų 9 punkte nustatyta:

a) vienam senyvo amžiaus asmeniui tenka 0,04–0,1 socialinio darbuotojo pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti nuo 10 iki 25 žmonių) ir 0,08–0,3 individualios priežiūros personalo (slaugytojo padėjėjo) pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti nuo 3 iki 12 žmonių);

b) vienam suaugusiam asmeniui su negalia – 0,04–0,1 socialinio darbuotojo pareigybės ir 0,14–0,36 individualios priežiūros personalo (slaugytojo padėjėjo) pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 3–7 žmones);

c) vienam asmeniui su sunkia negalia – 0,03–0,06 socialinio darbuotojo pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 16–33 žmones) ir 0,3–0,5 individualios priežiūros personalo (slaugytojo padėjėjo) pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 2–3 žmones);

d) vienam naktį dirbančiam darbuotojui pagal normatyvus turi tekti rūpintis ne daugiau nei 40 gyventojų, bet ne mažiau nei 1 darbuotojas naktį turi būti budėti įstaigoje arba įstaigos atskirose patalpose (pastate, name, bute).

Socialinei globai teikti įstaigoje (papildomai) steigiamos pareigybės, taip pat organizuojamos specialistų paslaugos (nesteigiant pareigybės globos įstaigoje): a) vyriausiojo socialinio darbuotojo

¹ Prieiga internete (anglų kalba): <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>

arba socialinio darbo padalinio vadovo arba įstaigos vadovo pavaduotojo socialiniams reikalams (iki 50 paslaugų gavėjų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 50 gavėjų – 1–2 pareigybės); b) gydytojo (iki 100 gavėjų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 100 gavėjų – 1–1,5 pareigybės), c) užimtumo specialisto (arba specialiojo / neformaliojo ugdymo pedagogo) (25–50 gavėjų – 1 pareigybė); slaugytojo – 10–30 gavėjų; d) kineziterapeuto / masažuotojo / ergoterapeuto (30–70 gavėjų – 1 pareigybė), e) sielovados darbuotojo, dietisto – po 0,5–1 pareigybė.

Asmens problemoms kompleksiskai spręsti socialinės globos įstaiga turi užtikrinti komandinį personalo darbą, darbuotojai turi žinoti įstaigoje taikomus komandinio darbo principus, naudojamus priimančius sprendimus, susijusius su visapusišku asmens socialinės globos poreikių tenkinimu (Aprašo 4 priedo 20.9 p.).

CPT standartuose taip pat pažymima, kad globos įstaigoje turi būti užtikrinamas pakankamas darbuotojų skaičius (taip pat ir naktimis bei savaitgaliais), gyventojų poreikius atitinkanti personalo struktūra, darbuotojų patirtis ir pasirengimas, įvairių kategorijų darbuotojai turi nuolat rengti susitikimus (aptarimus) ir dirbti kaip komanda ([CPT/Inf (98) 12] 30, 42 ir 45 p., [CPT/Inf (2001) 16] 26 p.).

5.2. Patikrinimų GĮ metu nustatyta:

5.2.1. Daugumoje GĮ užtikrinamas minimalus darbuotojų ir jų pareigybių skaičius, atitinkantis Darbo laiko sąnaudų normatyvus; kitose įstaigose pareigybių numatyta mažiau nei patvirtinta Darbo laiko sąnaudų normatyvuose: individualiosios priežiūros personalo [Marijampolės GN – asmenims su sunkia negalia (39 gyventojai), įstaigos vadovo teigimu, imamasi priemonių mažinti asmenims skirtų vietų skaičių iki 38; Gudkaimio GN – taip pat asmenims su sunkia negalia (34 gyventojai)], vyriausiojo socialinio darbuotojo arba socialinio padalinio vadovo ir socialinio darbuotojo pareigybės (Kudirkos Naumiesčio GN).

5.2.2. Visose GĮ yra parengti personalo pareigybių aprašymai, kuriuose aiškiai nurodytos kiekvieno darbuotojo funkcijos, pareigos ir atsakomybė.

5.2.3. Globos įstaigų administracija deda pastangas užtikrinti tinkamas personalo darbo sąlygas ir darbo krūvį: atsižvelgiama į darbuotojų poreikius ir pageidavimus sudarant slankiuosius darbo grafikus; darbuotojų darbo laikas per savaitę vidutiniškai sudaro 40–48 val.; esant būtinumui pavaduoti kitus darbuotojus jų ligos arba atostogų metu pasitelkiami asmenys pagal darbo biržos užimtumo programą; siekiant užtikrinti, kad gyventojams visą parą būtų teikiama kokybiška socialinė globa, visose įstaigose fiksuojama informacija apie asmenis, kuriems reikalinga slauga dieną ir naktį, bei derinamas personalo darbas dienos ir nakties metu; pastebėtina, jog, nors tikrintose įstaigose neviršijamas numatytas maksimalus vienam darbuotojui naktį prižiūrėti tenkantis gyventojų skaičius (40) ir nusiskundimų iš gyventojų dėl darbuotojų pagalbos prieinamumo naktį negauta, tačiau, darbuotojų teigimu, yra sunku tokiam gyventojų skaičiui užtikrinti tinkamą priežiūrą, jei tarp jų yra asmenų su sunkia negalia bei asmenų, kuriems visą parą reikalinga slauga (tokių administracijos / darbuotojų pastabų buvo išgirsta Marijampolės GN, Suvalkijos GN, Kukarskės GN, Marijampolės SPC).

5.2.4. Visose įstaigose įdiegtas komandinis darbas ir nuolatinis keitimasis informacija. Darbuotojai nurodė, jog kasdien, keičiantis pamainoms, svarbiausia informacija bei gyventojų sveikatos būklės ypatumai kolegoms yra perduodama žodžiu; visuotiniai darbuotojų susirinkimai dažniausiai vyksta kartą per mėnesį, esant reikalui – ir dažniau; reguliariai vykstančiuose darbuotojų pasitarimuose aptariami aktualūs gyventojų priežiūros klausimai.

Gerosios praktikos pavyzdys

Gudkaimio GN yra patvirtintas Slaugytojų padėjėjų darbo pamainos perdavimo–priėmimo kitai darbo pamainai tvarkos aprašas, kuriame numatyta, kad, perduodant darbo pamainą, slaugytojų padėjėjai išsamiai informuoja priimančius darbo pamainą padėjėjus apie ypatingus įvykius, nutikusius pamainos metu, taikytas priemones ir jų rezultatus, gautus pavedimus, nurodymus ir jų atlikimo veiksmų seką; vienas atsakingas darbuotojas iš kiekvienos pamainos pasirašo Pamainos perdavimo ir priėmimo žurnale, nurodydamas datą, laiką ir pastabas apie svarbius įvykius pamainos metu; pamainos darbuotojai išrenka vieną asmenį, atsakingą už pamainos priėmimą–perdavimą kitai darbo pamainai; perimantys darbo pamainą darbuotojai privalo

susipažinti su informacija, užfiksuota neigiamo pobūdžio įvykių ir laikino gyventojų išvykimo registracijos žurnaluose; atsakingas slaugytojo padėjėjas taip pat išsipareigoja pamainos metu su savimi nuolat turėti darbinį mobilųjį telefoną, užtikrinant galimybę būti pasiekiamam bet kuriuo metu; padėjėjams draudžiama pasitraukti iš darbo vietos, iki atvyks juos pakeičiantys darbuotojai, ir neperdavus pamainos; neatvykus darbuotojams apie tai pranešama įstaigos vadovui, kuris nedelsiant imasi atitinkamų priemonių.

5.2.5. Visose įstaigose vykdoma personalo darbo kokybės priežiūra; įstaigos naudoja įvairius nevykdomų arba netinkamai vykdomų pareigų atpažinimo bei suvaldymo metodus: sudaromos metinės darbuotojų užduotys ir stebimas atliekamas darbas (užtikrinama gyventojų švara ir priežiūra, patalpų tvarka ir pan.), padalinių vadovai kontroliuoja padalinyje dirbančių darbuotojų darbo kokybę, dėl kokybės apklausiami gyventojai ir darbuotojai, darbuotojams teikiami žodiniai ir / arba raštiški įspėjimai, primenamos pareiginės nuostatos ir darbo tvarkos taisyklės, prašoma pasiaiškinti, prireikus, taikomos drausminės nuobaudos.

Gerosios praktikos pavyzdys

Švč. Marijos GN, identifikavus nevykdomas arba netinkamai vykdomas pareigas, siekiant užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę bei pakankamą darbuotojų kvalifikaciją konkrečiu klausimu, organizuojami papildomi personalo mokymai.

5.3. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, konstatuotina, kad visose įstaigose stengiamasi užtikrinti kokybiškas komandoje dirbančių specialistų paslaugas.

Kita vertus, ne visose GĮ yra užtikrintas teisės aktų reikalavimus ir gyventojų poreikius atitinkantis darbuotojų pareigybių (socialinių darbuotojų, padėjėjų ir kitų specialistų) skaičius. Vienam naktį dirbančiam darbuotojui prižiūrėti tenkantis maksimalus gyventojų skaičius (40) yra per didelis, jei įstaigoje yra gyventojų su sunkia negalia (Marijampolės GN, Gudkaimio GN, Kudirkos Naumiesčio GN).

6. Dėl darbuotojų profesinės kompetencijos ir elgesio su gyventojais

6.1. Socialinės globos įstaigoje turi būti palaikoma personalo nuolatinį profesinį tobulėjimą motyvuojanti bei paslaugų kokybės siekimo aplinka, sudaromi kvalifikacijos tobulinimo planai ir grafikai. Kiekvienas darbuotojas, teikiantis socialinę globą senyvo amžiaus asmeniui arba darbingo amžiaus asmeniui su negalia (tarp jų, ir turinčiam sunkią negalią), turi nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, dalyvauti darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programose ir įgyti naujų žinių, reikalingų darbe. Individualios priežiūros personalui socialinės globos įstaiga turi užtikrinti galimybę dalyvauti įžanginiuose mokymuose (Aprašo 4 priedo 22.1, 22.2 p.).

CPT standartuose taip pat pažymima personalo kompetencijos ir nuolatinio įgūdžių tobulinimo svarba ([CPT/Inf (92) 3] 59 p., [CPT/Inf (98) 12] 42 p.), [CPT/Inf (2001) 16] 26 p.).

6.2. Globos įstaigoje personalo kuriama aplinka ir elgesys su globotiniais yra ypatingai svarbūs įstaigos gyventojams. Jiems turi būti užtikrinama aplinka, pagrįsta abipusiu asmens ir socialinės globos įstaigos darbuotojų pasitikėjimu, pagarba ir meile, personalo ir asmens santykiai taip pat grindžiami tarpusavio supratimo ir susitarimo principais (Aprašo 4 priedo 9, 20.5 p.).

Atkreiptinas dėmesys į esmines priemones, padedančias užkirsti kelią tokiam darbuotojų elgesiui su gyventojais: tai yra tinkama personalo kontrolė, tinkamai taikomos suvaržymo priemonės, galimybė gyventojams pateikti skundus, palaikyti ryšius su artimaisiais ir kitos priemonės (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 27–31 p.).

6.3. Patikrinimų GĮ metu nustatyta:

6.3.1. Visose aplankytose globos įstaigose yra paskirti asmenys, atsakingi už profesinės pagalbos darbuotojams organizavimą, sudaromi darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planai ir nuosekliai siekiama juos įgyvendinti, nuolat teikiama ilgalaikę darbo globos institucijose patirtį turinčių kolegų pagalba, rengiami reguliarūs darbuotojų pasitarimai gyventojų priežiūros, globos ir kitais darbo klausimais.

6.3.2. Visų įstaigų darbuotojai 2017–2018 metais nuolat kėlė kvalifikaciją, mokėsi lavinti bendravimo įgūdžius (tarpusavyje, taip pat su globos namų gyventojais bei jų artimaisiais, ypatingai su senyvo amžiaus žmonėmis), ugdyti socialinius įgūdžius, taip pat kompleksinės pagalbos senyvo

amžiaus asmenims organizavimo, savarankiškumo skatinimo, saugios aplinkos užtikrinimo, darbuotojų komandos formavimo įgūdžius, mokėsi teikti pagalbą netekties, smurto atvejais, susipažino su Lietuvoje vykdoma institucinės globos pertvarka ir teisinio veiksnio instituto reforma.

Kartu pažymėtina, kad ne visuose GN personalas yra tinkamai informuotas apie Neįgaliųjų konvencijos reikalavimų taikymą (Marijampolės GN, Šv. Arkangelo Mykolo GN, Gudkaimio GN), kai kurių GĮ darbuotojams trūksta konfliktų psichologijos, smurto prevencijos žinių, taip pat įgūdžių, kurie padėtų valdyti agresyvių asmens elgesį, užtikrinti vyresnio amžiaus žmonių socialinės globos teises; darbuotojai nėra dalyvavę mokymuose savižudybių prevencijos tema (Kalvarijos GN); Šv. Arkangelo Mykolo GN administracija paaiškino, kad ne visuomet turima lėšų kvalifikacijos kėlimo programoms apmokėti. Eksperto nuomone, būtina skubiai kelti kvalifikaciją, ugdyti teigiamą personalo požiūrį į globojamų asmenų užimtumo, laisvalaikio praleidimo pasirinkimą, užtikrinti gyventojams socialinę globą, atitinkančią jų poreikius ir savarankiškumo lygį Marijampolės PSPC, kuriame darbuotojai globojamus asmenis vadina „ligoniais“, o gyvenamuosius kambarius – „palatomis“.

6.3.3. Socialinių paslaugų srities darbuotojams buvo užtikrinta galimybė dalyvauti profesinės kompetencijos tobulinimo renginiuose, kurių bendra trukmė atitiko socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintus minimalius reikalavimus (ne mažiau kaip 16 akademinių valandų per kalendorinius metus).

Gerosios praktikos pavyzdys

Dviejų įstaigų (Kalvarijos GN ir Švč. Marijos GN) administracija ieško galimybių socialiniams darbuotojams kvalifikaciją tobulinti daugiau, nei numatyta minimaliuose reikalavimuose, t. y., bent 18 val. per metus.

6.3.4. Visų įstaigų gyventojai gerai atsiliepė apie darbuotojus, jų bendravimą ir atliekamas pareigas, nusiskundimų dėl nepasitikėjimo darbuotojais arba jų galimai netinkamo elgesio (netinkamo bendravimo, pagalbos nesuteikimo, nepriežiūros ir pan.) nepateikė.

6.4. Įvertinus nustatytas aplinkybes, nėra pagrindo konstatuoti, jog tikrintų įstaigų darbuotojai nesilaiko pagrindinių darbuotojų elgesio principų, netinkamai, nerūpestingai, neatsakingai arba nekvalifikuotai atlieka savo pareigas, tačiau darbuotojams trūksta žinių apie Neįgaliųjų konvencijos reikalavimų taikymą (Marijampolės GN, Šv. Arkangelo Mykolo GN, Gudkaimio GN), taip pat konfliktų psichologijos, smurto prevencijos žinių bei įgūdžių, kurie padėtų valdyti agresyvių asmens elgesį, užtikrinti vyresnio amžiaus žmonių socialinės globos teises (Marijampolės PSPC), taip pat ne visuomet turima lėšų kvalifikacijos kėlimo programoms apmokėti (Šv. Arkangelo Mykolo GN).

2 SKYRIUS

APLINKA IR BŪSTAS

7. Dėl aplinkos pritaikymo neįgaliesiems ir pagalbos kvietimo sistemos

7.1. Neįgalumas yra dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas (Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 2 str. 6 d.). Sąvoka „neįgalumas“ apima įvairiausių funkcinis sveikatos sutrikimus: žmonės gali būti neįgalūs fiziškai, gali turėti psichikos ir elgesio sutrikimų bei kompleksinių sveikatos sutrikimų (ir fizinių, ir psichikos). Neįgalių asmenų sveikatos sutrikimai, būsenos arba ligos gali būti nuolatinio pobūdžio arba laikini bei kintantys. Šie žmonės, nepriklausomai nuo neįgalumo priežasties, pobūdžio, pasireiškimo laipsnio, turi tas pačias teises kaip ir kiti asmenys (Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 3 str. 1 p.). Neįgaliesiems, negalintiems savarankiškai įgyvendinti savo teisių, visuomenė ir valstybė privalo teikti papildomą paramą ir garantijas, jie turi būti apsaugoti nuo bet kokio išnaudojimo, diskriminavimo, juos įžeidžiančio arba paniekiančio elgesio. Pagarbos asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui, įskaitant laisvę rinktis, ir

nepriklausomumui yra vienas svarbiausių Neįgaliųjų konvencijoje įtvirtintų principų (šios konvencijos 3 str.). Pagarbą vyresnio asmens orumui reikia užtikrinti bet kokiomis aplinkybėmis, nepaisant psichikos sutrikimų, negalios arba ligos.

Lankantis globos įstaigose pastebima, kad jose apgyvendinami asmenys, turintys specialiųjų nuolatinės slaugos ir / arba nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikių, kurie atsiranda ne tik dėl ligos, bet ir dėl senėjimo arba kitų priežasčių; todėl labai svarbu, kad tokie asmenys gautų visavertės ilgalaikės socialinės globos paslaugas, atitinkančias tiek tarptautinių, tiek nacionalinių teisės aktų reikalavimus.

Kiekvienas gyventojas, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, turi teisę turėti sveiką, saugią fizinę ir socialinę aplinką bei gauti informaciją apie pavojų sveikatai šioje aplinkoje (Sveikatos sistemos įstatymo 84 str. 1 d. 1 p.). Socialinės globos įstaigoms yra nustatyta pareiga užtikrinti, kad gyventojai turėtų saugias ir sveikas gyvenimo sąlygas (Aprašo 4 priedo 17.9 punktą).

Asmeniui, turinčiam specialiųjų poreikių, turi būti užtikrinta pritaikyta aplinka, reikalinga kasdieniam gyvenimui bei paslaugoms gauti; užtikrintos galimybės lengvai judėti socialinės globos įstaigos teritorijoje ir patalpose, saugiai naudotis poilsio ir rekreacijos zonomis, esančiomis socialinės globos įstaigos teritorijoje (Aprašo 4 priedo 16.10 p.); asmens higienos patalpos turi būti lengvai ir greitai pasiekiamos, patogios naudotis, garantuojančios privatumą ir saugumą (Aprašo 4 priedo 17.6 p.); turi būti užtikrinta, jog asmenims, turintiems judėjimo negalią, gyvenamajame kambaryje langų aukštis ir lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą sėdint arba gulint (Aprašo 4 priedo 18.4 p.).

Siekiant asmenims užtikrinti, kad pagrindiniai įėjimai, GĮ teritorija, gyvenamųjų patalpų, higienos patalpų plotai bei kitų patalpų įrengimas užtikrintų lengvą ir kiek įmanoma savarankiškesnį asmens judėjimą, įstaigų administracija turi vadovautis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 317 „Dėl STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ patvirtinimo“. Šiame teisės akte detalieji nustatyti reikalavimai statiniams ir jų dalims, siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintas garantijas žmonėms su negalia integruotis į visuomenę ir naudotis fizine aplinka.

GĮ, kuriose nuolat gyvena senyvo amžiaus asmenys, suaugę asmenys su negalia, turintys įvairių judėjimo sutrikimų (juda tik vežimėliu savarankiškai arba su darbuotojų pagalba, su pagalbinėmis priemonėmis (įvairaus tipo vaikštynėmis, lazdelėmis, ramentais), turintys koordinacijos sutrikimų ir pan., turi sudaryti sąlygas gyventojams kasdieniame gyvenime lengvai ir saugiai judėti įstaigos patalpose ir teritorijoje. Aplinkos pritaikymas, naudojami įrengimai, priemonės, skirti kasdieniam asmens naudojimuisi, turi užtikrinti kuo savarankiškesnį, lengvesnį ir saugesnį socialinės globos gavėjų mobilumą (Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos rekomendacijos dėl socialinės globos normų reikalavimo, pritaikant aplinką neįgaliųjų poreikiams, įgyvendinimo).

Taip pat pažymėtina, kad, jeigu įstaigoje gyvena slaugomi asmenys, jiems turi būti užtikrinta kokybiška nuolatinė priežiūra ir slauga; įstaiga turi būti apsirūpinusi reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis, kuriomis pasinaudodami darbuotojai gali saugiai ir kokybiškai atlikti kasdienes funkcijas (priemonės asmeniui pakelti, perkelti, maudyti, maitinti arba transportuoti socialinės globos namų viduje) (Aprašo 4 priedo 8.9 p.).

Gyvenamuosiuose kambariuose ir higienos patalpose (pagal galimybes) turi būti įvesta pagalbos kvietimo sistema. Asmeniui turi būti užtikrinta galimybė greitai (neišeinant iš savo gyvenamojo kambario) išsikviesti personalą, jeigu to reikia dėl jo sveikatos būklės (Aprašo 12.7, 16.11 p.).

7.2. Patikrinimų metu nustatyta:

7.2.1. daugelio aplankytų įstaigų pagrindiniai įėjimai ir teritorijos yra pritaikyti neįgaliųjų poreikiams: įtaisyta pakankamai turėklų, įrengta suoliukų pailsėti; nutiesti takeliai, tinkami važiuoti neįgaliojo vežimėliu. Tačiau Marijampolės PSPC pagrindinis įėjimas ir teritorija nėra pritaikyti neįgaliųjų poreikiams (prie įėjimo neįrengtas pandusas, nėra kiemelio, pavėsinės, suoliukų, takelių važiuoti vežimėliu). Eksperto nuomone, šios globos įstaigos patalpos taip pat nėra pritaikytos judėjimo sunkumų arba fizinę negalią turintiems gyventojams: koridoriuje yra slenksčiai, trūksta

turėklų, nėra lifto arba keltuvo. Gudkaimio GN teritorijoje pasivaikščiojimo takeliai nėra pritaikyti (slenksčiai, duobėta danga) važiuoti neįgaliojo vežimėliu;

7.2.2. kai kuriose GĮ asmens higienos patalpos buvo tik iš dalies pritaikytos: nepakankamo pločio durys / nedidelė patalpos erdvė, dėl ko sudėtinga įvažiuoti į patalpą (Suvalkijos GN, Kalvarijos GN higienos patalpos antrajame aukšte);

7.2.3. gyventojai apgyvendinti pirmame ir antrame globos įstaigos aukšte, tačiau GĮ nėra lifto arba keltuvo (Kukarskės GN);

7.2.4. ne visose įstaigose yra galimybė asmenis, turinčius sunkią judėjimo negalią (gulinčius), išvežti į lauką (Marijampolės PSPC, Kukarskės GN);

7.2.5. asmenims, turintiems judėjimo negalią, neužtikrinta, kad gyvenamajame kambaryje langų aukštis ir (arba) lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą sėdint arba gulint (Marijampolės GN);

7.2.6. ne visose GĮ administracija skiria pakankamai dėmesio, kad būtų apsirūpinta reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis, kuriomis naudodamiesi darbuotojai galėtų saugiai ir kokybiškai atlikti kasdienes funkcijas (Kukarskės GN, Marijampolės PSPC, Kazlų Rūdos SP);

7.2.7. gyventojams nesudaryta galimybė bet kuriuo metu, esant poreikiui, pasinaudoti pagalbos kvietimo sistema (toliau vadinama ir – PKS) ir gauti tuo metu reikalingą pagalbą: PKS įrengta ne visose įstaigose (Kukarskės GN); gyvenamuosiuose kambariuose PKS įrengta ne visiems gyventojams (Suvalkijos GN, Šv. Arkangelo Mykolo GN, Kudirkos Naumiesčio SPC) arba gyventojams ranka lengvai pasiekiamoje vietoje (Kalvarijos GN, Suvalkijos GN, Kazlų Rūdos SP, Gudkaimio GN).

PKS kitose aplankytose GĮ veikė tinkamai, gyvenamuosiuose kambariuose buvo įrengta visiems gyventojams lengvai pasiekiamoje vietoje, personalas greitai reagavo į pagalbos kvietimo signalą, gyventojai žinojo, kad turi įrengtą pagalbos kvietimo mygtuką ir mokėjo juo naudotis.

8. Dėl asmeninės higienos paslaugų organizavimo, gyventojų aprūpinimo higienos priemonėmis, drabužių individualizavimo

8.1. Socialinė globa yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui teikiama kompleksinė, nuolatinė specialistų priežiūros reikalaujanti, pagalba (Paslaugų katalogo 16, 17.3 p.); į socialinės globos paslaugų sudėtį įeina, be kita ko, ir asmeninės higienos paslaugų: maudymo, apiprausimo, skalbimo, valymo paslaugų ir pan. organizavimas. Turi būti užtikrinta, kad asmens higienos patalpos – tualetai, prausimosi / maudymosi patalpos būtų – lengvai ir greitai pasiekiamos, patogios naudotis, užtikrinančios privatumą ir saugumą; kad socialinės GĮ tualetų, dušų, vonių plotai bei jų įrengimas ir aprūpinimas higienos reikmenimis (kiekvienas asmuo turi atskirą kabyklą rankšluosčiui, pastovia vietą pasidėti higienos reikmenims ir pan.) atitiktų sveikatos apsaugos ministro patvirtintų higienos normų reikalavimus (Aprašo 4 priedo 17.6 p.). Asmeniui turi būti užtikrintos saugios ir sveikos gyvenimo sąlygos, socialinės GĮ patalpos turi būti tvarkingos ir švarios, pagal socialinės GĮ nustatytą tvarką vykdomas ir kontroliuojamas kasdienis patalpų valymas (Aprašo 4 priedo 17.9 p.).

GĮ turi būti atskirtos vyrų ir moterų asmens higienos patalpos; santechniniai įrenginiai turi būti techniškai tvarkingi ir švarūs; negalintys savimi pasirūpinti asmenys kiekvieną dieną turi būti apiprausiami; gyventojai maudomi ir lovos skalbiniai, rankšluosčiai, drabužiai turi būti keičiami pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kas 7 dienas (Higienos normos HN 125:2011 16,1, 29, 37–38 p.).

Asmuo individualiai pagal socialinės globos įstaigos nustatytą tvarką aprūpinamas patalyne, rankšluosčiais, drabužiais, avalyne, reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtinais daiktais, atsižvelgiant į asmens poreikius, lytį ar neplanuotai atsiradusias aplinkybes. Drabužiai, avalynė, rankšluosčiai skiriami kiekvienam individualiai ir negali būti naudojami bendrai (Aprašo 4 priedo 8.15 p.).

8.2. Patikrinimų metu nustatyta, kad beveik visose aplankytose GĮ (išskyrus Marijampolės PSPC, Marijampolės GN) globotiniai, kurie yra gulintys, pagal grafiką (ne rečiau nei kas 7 dienas, o jei reikia, ir dažniau) vežami į vonias ir jose maudomi; lovos skalbiniai keičiami taip pat ne rečiau kaip kas 7 dienas (jei reikia, ir dažniau), tačiau:

8.2.1. ne visų globos įstaigų darbuotai galėjo pateikti žurnalus, kuriuose būtų informacijos, patvirtinančios patalynės keitimo dažnumą, taip pat įrašų, pagal kuriuos būtų nustatytas gyventojų maudymo dažnis (Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio SPC);

8.2.2. ne visose įstaigose užtikrinamas tinkamas gyventojų asmens higienos paslaugų organizavimas: nepažymėtos vyrų ir moterų higienos patalpos (Kazlų Rūdos SPC, Gudkaimio GN); higienos patalpose trūko švaros, buvo juntami nemalonūs kvapai (Suvalkijos GN, Marijampolės PSPC, Kudirkos Naumiesčio SPC, Gudkaimio GN); pagrindinio gyvenamojo pastato asmens higienos patalpose tinkamai neveikia ventiliacija, ant sienų ir lubų matomas pelėsis, atsilupę dažai, vietomis nukritęs tinko sluoksnis (Suvalkijos GN);

8.2.3. gyventojai aprūpinami patalyne, rankšluosčiais, drabužiais, avalyne, reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtiniais daiktais, atsižvelgiant į asmens poreikius; tačiau kelių aplankytų įstaigų asmens higienos patalpose trūko muilo, šampūno (Kalvarijos GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Kazlų Rūdos SPC);

8.2.4. ne visų gyventojų apatiniai ir viršutiniai rūbai yra individualizuojami, pažymėti specialiais ženklais, kurie darbuotojams padeda atskirti globojamų žmonių drabužius; sezoniniai gyventojų drabužiai laikomi bendrame sandėliuke, todėl nėra užtikrinama, kad apranga būtų skiriama individualiai kiekvienam asmeniui (Kudirkos Naumiesčio SPC, Kukarskės GN).

9. Dėl privatumo užtikrinimo

9.1. Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis, Europos konvencijos 8 straipsnis, Chartijos 7 straipsnis, Pakto 17 straipsnis).

9.1.1. Privatumas turi būti užtikrintas:

9.1.1.1. *gyvenamojoje aplinkoje*: personalas į kambarį gali įeiti tik pasibeldęs; gyvenamosiose patalpose negali būti naudojamos stebėjimo kameros arba kiti stebėjimo būdai; esant asmens pageidavimui arba poreikiui, turi būti sudaryta privati erdvė, atskirta širma; ant langų turi būti pakabintos užuolaidos, roletai ir pan. (Aprašo 4 priedo 12.7, 17.4, 17.8 p.); gyventojams turi būti sudaroma galimybė saugiai laikyti savo asmeninius daiktus, užsirakinti savo asmenines gyvenamąsias patalpas, spintą arba spintelę (jeigu, įvertinus jų savarankiškumą, tai nesudaro pavojaus jų arba kitų asmenų saugumui) (Aprašo 4 priedo 18.2 p.); turi būti derinami kambaryje gyvenančių asmenų interesai, charakteriai, poreikiai, išklausant asmens pageidavimus dėl kaimynų pasirinkimo ir įvertinant kiekvieno asmens gebėjimą prisitaikyti prie gyvenamojo kambario kaimyno (-ų); esant būtinumui, asmuo gali būti perkeltas į kitą kambarį arba apgyvendintas su kitu asmeniu, tačiau tik apie tai iš anksto pranešus asmeniui ir gavus jo ir kito asmens, kartu gyvenančio su juo, sutikimą (Aprašo 4 priedo 12.8 p.); gyventojams turėtų būti sudaryta galimybė savo gyvenamajame kambaryje kurti jaukią, individualią erdvę, kuri, panaudojus asmeninius ir kitus daiktus, būtų kuo artimesnė namų aplinkai (Aprašo 4 priedo 8.4, 18.1 p.);

9.1.1.2. *bendraujant su artimaisiais, kitais gyventojais*: gyventojas su visais jo pageidaujama asmenimis gali pasimatyti pagal įstaigos vidaus tvarkos taisyklėse arba kituose socialinės globos įstaigos veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose nustatytą tvarką, išskyrus atvejus, kai tie pasimatymai kelia pavojų jo arba aplinkinių sveikatai ar saugumui; esant poreikiui, asmeniui turi būti sudarytos galimybės tiesiogiai bendrauti laiškais, telefonu, internetu; gyventojas turi būti skatinamas bendrauti su kitais įstaigos gyventojais, gerbiant kito asmens norus, interesus (Aprašo 4 priedo 10.2–10.4 p.);

9.1.1.3. *atliekant asmens higieną*: asmens higienos patalpos – tualetuose, prausimosi ir (arba) maudymosi patalpose turi garantuotas privatumas (Aprašo 4 priedo 17.6 p.); turi būti atskiros vyrų ir moterų asmens higienos patalpos; tualetų patalpose turi būti įrengtos atskiros uždaros kabinos (Higienos normos 16.1 ir 16.3 p.); slaugomam asmeniui užtikrinamos oraus gyvenimo sąlygos pagal individualius poreikius – maitinimosi, kasdienės higienos arba kita reikalinga pagalba (Aprašo 4 priedo 8.11 p.);

9.1.1.4. *atliekant medicinines apžiūras*: visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita

asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą turi būti laikoma konfidencialia (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 8 str. 1–3 dalys).

9.1.2. Seimo kontrolierius, atlikęs patikrinimus socialinės globos įstaigose, yra ne kartą konstatavęs sisteminius gyventojų teisės į privatumą pažeidimus bei tai, jog socialinių globos įstaigų darbuotojams trūksta žinių, kaip apsaugoti gyventojų privatumą, todėl savo 2016 m. ataskaitoje Nr. 2016/1-40² pasiūlė Socialinių paslaugų ir priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama – SPPD) rekomenduoti visoms suaugusiųjų globos įstaigoms: 1) nuolat plėsti darbuotojų ir gyventojų žinias apie žmogaus teisę į privatumą; 2) patvirtinti išsamias privatumo taisykles ir įtvirtinti atitinkamas pareigas darbuotojų pareigybinuose nuostatuose; 3) paskirti darbuotoją, atsakingą už privatumo taisyklių įgyvendinimą

CPT taip pat teikia ypatingą dėmesį asmenų privatumui: asmenims turi būti padedama išlaikyti socialinius ir šeimos ryšius, turi būti tinkamai įrengtos pasimatymų vietos, sudarytos tinkamos pasimatymų sąlygos ([CPT/Inf (92) 3] 51 p., [CPT/Inf (93) 12] 63 p., [CPT/Inf (97) 10] 31 p., [CPT/Inf (98) 12] 27 ir 54 p., [CPT/Inf (99) 12] 34 p.); asmenims turi būti skiriama rakinama vieta, kurioje jie galėtų laikyti asmeninius daiktus, nes priešingu atveju gali būti pažeistas asmenų saugumo ir autonomiškumo jausmas ([CPT/Inf (98) 12] 34 p., 2008 m. vizito Lietuvoje ataskaitos 96 p.); informacija apie pacientą yra konfidenciali ir asmenys turi teisę į konfidencialius pasimatymus su gydytoju ([CPT/Inf (98) 12] 26 p., [CPT/Inf (99) 12] 37, 40 p., [CPT/Inf (2001) 16] 31 p.).

9.2. Patikrinimų GĮ metu nustatyta:

9.2.1. *Gyvenamojoje aplinkoje:*

9.2.1.1. daugumoje aplankytų įstaigų nebuvo pastebėta, kad darbuotojai įeidami į gyventojų kambarius nesibelstų, gyventojų nusiskundimų šiuo klausimu taip pat neišgirsta, tačiau Suvalkijos GN, Gudkaimio GN, Marijampolės PSPC ne visi darbuotojai visuomet pasibeldžia prieš įeidami į gyventojų kambarius;

9.2.1.2 Marijampolės PSPC viename kambaryje įkurdinti asmenys neturi privatumo – kambarys yra pereinamasis; kiti gyventojai ir personalas, norėdami patekti į įstaigos balkoną, gali tai padaryti tik eidami per šį kambarį; taip pat pastebėtina, kad minėtas balkonas šios įstaigos gyventojams yra vienintelė galimybė pabūti gryname ore; gyvenamųjų patalpų durys visą parą laikomos praviros;

9.2.1.3. kai kuriose įstaigose vaizdo stebėjimo kameromis stebima teritorija ir koridoriai (Šv. Arkangelo Mykolo GN, Kudirkos Naumiesčio SPC ir Gudkaimio GN), yra išpėjamieji ženklai apie vaizdo stebėjimą (išskyrus Gudkaimio GN, kur patikrinimo metu įstaigos administracija nurodė, jog artimiausiu metu užsakys ir įrengs ženklą, išpėjantį apie įstaigos kiemo filmavimą); gyventojų kambariuose stebėjimo kameros nenaudojamos;

9.2.1.4. atvejų, kuomet būtų buvęs pareikštas pageidavimas arba pabrėžtas poreikis asmens gyvenamajame kambaryje sudaryti privačią erdvę, atskirtą širma, nenustatyta; visų įstaigų personalo teigimu, atsiradus tokiam poreikiui atitinkama galimybė gyventojams būtų užtikrinta;

9.2.1.5. beveik visų GĮ miegamuosiuose kambariuose ant langų yra pakabintos užuolaidos ir / arba roletai, užtikrinantys privatumą (išskyrus Marijampolės GN ir Suvalkijos GN (pirmojo korpuso antrasis aukštas), kur, administracijų teigimu, privatumą užtikrinančios užuolaidos yra užsakytos ir bus pakabintos artimiausiu metu);

9.2.1.6. daugumoje GĮ gyvenamuosiuose kambariuose yra įrengtos spynos, sudarant galimybę gyventojams, įvertinus jų savarankiškumą, juose užsirakinti (išskyrus Marijampolės PSPC,

² Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2016 m. liepos 20 d. ataskaita Nr. 2016/1-40 „Dėl žmogaus teisių padėties Šiaulių apskrities suaugusių asmenų globos įstaigose: Aukštkelės socialinės globos namuose, Beržėnų senelių namuose, viešojoje įstaigoje „senelių namai“, Šiaulių miesto savivaldybės globos namuose, Linkuvos socialinių paslaugų centre, Jonišio Švč. M. Marijos parapijos senelių globos namuose „Santara“, uždarojoje akcinėje bendrovėje „Senjorų namai“, Šeduvos globos namuose, Rozalimo Švč. M. Marijos vardo parapijos senjorų namuose, biudžetinėje įstaigoje Liolių socialinės globos namuose; Klaipėdos apskrities suaugusių asmenų globos įstaigose: viešojoje įstaigoje Telšių vyskupijos „Carito“ Klaipėdos regiono globos namuose, viešojoje įstaigoje Skuodo globos namuose, viešojoje įstaigoje Ylakių globos namuose, biudžetinėje įstaigoje Klaipėdos miesto globos namuose, Palangos miesto globos namuose, Viliaus Gaigalaičio globos namuose“.

kur tokia galimybė nėra sudaryta), tačiau kai kur spynos užtikrina privatumą (galimybę užrakinti raktu), bet neužtikrina gyventojų saugumo (nėra įrengti tokie užraktai, kad, prireikus, darbuotojai galėtų patekti į patalpą) (Kudirkos Naumiesčio SPC (antrajame aukšte; administracijos teigimu, artimiausiu metu planuojama įrengti saugumą ir privatumą užtikrinančias spynas), Kalvarijos GN, Švč. Marijos GN); pastebėtina, kad, Suvalkijos GN antrojo korpuso gyventojai nurodė, jog jiems neleidžiama turėti jų gyvenamojo kambario raktų; apklausiant Marijampolės GN, Marijampolės PSPC globotinius, kai kurie teigė nežinoję apie galimybę turėti savo kambario raktą ir užsirakinti; Marijampolės PSPC vieno kambario durys neužsidarė dėl prie durų stovinčios spintelės; Kalvarijos GN dėžutė, kurioje saugomi visų kambarių raktai, nėra tinkamai rakinama, kabo bendrojo naudojimo patalpoje (virtuvėlėje) ir yra prieinama visiems šioje patalpoje besilankantiems asmenims;

9.2.1.7. gyvenamuosiuose kambariuose esančios spintelės (spintos arba jose įrengti seifai) ne visose įstaigose yra rakinamos (Marijampolės PSPC, be to, šioje įstaigoje viename kambaryje trys gyventojai turi naudotis viena nedidele spinta) arba rakinama tik dalis spintelių (spintų) (Šv. Archangelo Mykolo GN (spynos įrengiamos pagal poreikį), Kukarskės GN (spynos įrengiamos pagal poreikį), Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC, Švč. Marijos GN);

9.2.1.8. Marijampolės GN vidaus tvarkos taisyklėse gyventojams itin abstrakčiai įtvirtinta pareiga „reikalui esant globos namų aptarnaujančius darbuotojus į savo kambarį įsileisti bet kuriuo paros metu“ (7.6 p.), „Esant būtinybei, leisti globos namų darbuotojams, gyventojų akivaizdoje, tikrinti asmeninius daiktus ir jų laikymo vietą bei patalpas“; panašios nuostatos yra nurodytos ir Kukarskės GN vidaus tvarkos taisyklėse (43–44 p.), Kudirkos Naumiesčio SPC (5–6 p.);

9.2.1.9. gauta gyventojų nusiskundimų, kad: a) jų nuomonės dėl kaimynų parinkimo arba perkėlimo į kitą kambarį (arba apgyvendinimo su kitu asmeniu) nebuvo klausta (Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC, Marijampolės PSPC); b) kaimynai trikdo jų ramybę (Kalvarijos GN); Marijampolės PSPC darbuotojai taip pat nurodė egzistuojančią nuolatinę dviejų tame pačiame kambaryje gyvenančių asmenų priešpriešą, tačiau vien dėl to, kad abu gyventojai galimai neaiškiai suvokia esamą situaciją, nemanė, jog dėl priešpriešos reikia imtis priemonių;

9.2.2. *bendraujant su artimaisiais, kitais gyventojais:*

9.2.2.1. visų įstaigų personalas skatina, kad gyventojai palaikytų ryšius su šeimos nariais ir artimaisiais; globojami asmenys taip pat yra skatinami bendrauti su kitais įstaigos gyventojais;

9.2.2.2. įstaigose yra įrengti poilsio (svečių) kambariai ir kitos erdvės (įstaigos patalpose arba lauko teritorijoje), kuriuose žmonės gali nekludomai bendrauti tarpusavyje bei su savo artimaisiais; poilsio (svečių) kambariai gražiai įrengti, jaukūs, daugelyje jų yra televizorius, laikraščių, žurnalų, esama stalo žaidimų, galima išsivirti arbatos arba kavos;

9.2.2.3. visose įstaigose sudarytos galimybės tiesiogiai bendrauti laiškais, telefonu, internetu; abejonių dėl žmonių susirašinėjimo su artimaisiais bei telefoninių pokalbių privatumo užtikrinimo kilo tik Kalvarijos GN, kuriuose nėra tinkamai užtikrinamas gyventojų naudojimosi kompiuteriu (elektroninio susirašinėjimo, *Skype* pokalbių) privatumas (kompiuteris įrengtas socialinių darbuotojų darbo kabinete, šalia jų darbo vietos, neatskirtas pertvara);

9.2.3. *atliekant asmens higieną:*

9.2.3.1. visose įstaigose vyrams ir moterims skirtos asmens higienos patalpos yra atskiros, įrengtos gyvenamuosiuose kambariuose arba tarp dviejų kambarių, tačiau ne visose patalpose garantuojamas privatumas, kadangi ne visur sudaryta galimybė iš vidaus jose užsirakinti (Suvalkijos GN; Kazlų Rūdos SPC yra tualetų patalpų be užrakto; Kudirkos Naumiesčio SPC ir Suvalkijos GN (kai kuriose šios įstaigos patalpose) asmens higienos patalpose užtikrinamas privatumas, tačiau neužtikrinamas saugumas (patalpose įrengti ne užraktai, kuriuos, prireikus, darbuotojai galėtų atrakinti, o kabliukai / užšovai);

9.2.3.2. kambaryje atliekant asmens higieną (keičiant sauskelnes, apiprausiant) nenaudojama širma (Šv. Archangelo Mykolo GN, Kudirkos Naumiesčio SPC (iš viso nėra širmos)) arba ji naudojama ne visuomet (Marijampolės GN, Kukarskės GN (antrajame aukšte), Gudkaimio GN, Marijampolės PSPC).

Gerosios praktikos pavyzdys:

Švč. Marijos GN skiriamas didelis dėmesys gyventojų privatumui: beveik kiekviename kambaryje yra spalvotos, namų aplinką atitinkančios širmos, yra įrengta daug įvairių erdvių ir jaukių bendrojo naudojimo patalpų gyventojų poilsiui bei bendravimui;

9.2.4. atliekant medicininės apžiūras:

9.2.4.1. daugumoje įstaigų gyventojų apžiūra atliekama arba medikų konsultacijos teikiamos sveikatos priežiūros kabinete (arba procedūriniame kabinete); jeigu tokio kabineto nėra arba gyventojai yra nevaikštantys – tuomet jie apžiūrimi jų gyvenamuosiuose kambariuose, tačiau tokiu atveju nenaudojama širma (Kudirkos Naumiesčio SPC) arba širma naudojama ne visuomet (Marijampolės GN, Šv. Archangelo Mykolo GN, Kukarskės GN, Marijampolės PSPC), tokiu būdu sudaromos prielaidos pažeisti asmenų privatumą, kadangi kambario kaimynams sudaromos sąlygos stebėti medicininės apžiūros procesą, taip pat girdėti konfidencialią informaciją;

9.2.4.2. visose aplankytose įstaigose medicininės apžiūros metu visais atvejais (arba labai dažnai) dalyvauja įstaigos slaugos darbuotojas.

Atkreiptinas įstaigų dėmesys į 2016 metais tikrintuose Aukštelkės socialinės globos namuose, Šeduvos globos namuose ir Palangos miesto globos namuose taikomą gerąją praktiką, kuomet stengiamasi užtikrinti gydytojo konsultacijos konfidencialumą, pavyzdžiui, slaugytoja gydytojo konsultacijos metu dalyvauja, tačiau prieš tai visuomet paklausia, ar gyventojas neprieštarauja, o paciento sveikatos būklę ir gydymo ypatumus su gydytoju aptaria po konsultacijos³;

9.2.5. dėl privatumo taisyklių

Daugelyje GĮ tam tikros privatumo garantijos numatytos *vidaus tvarkos taisyklėse gyventojams* (teisė į privačią erdvę, turėti asmeninių daiktų ir saugiai juos laikyti, į tai, kad darbuotojas, prieš įeidamas į gyventojų kambarį, pasibelstų, priimti svečius savo kambaryje ir naudotis kitomis erdvėmis (pvz., Marijampolės GN, Suvalkijos GN, Kukarskės GN, Švč. Kudirkos Naumiesčio parapijos SPC, Švč. Marijos GN, Kalvarijos GN), taip pat galimybė užsirakinti savo asmenines gyvenamąsias patalpas, teikti pageidavimus dėl kambario kaimyno pasirinkimo (Marijampolės GN)); *darbuotojų darbo tvarkos taisyklėse* (pvz., Marijampolės GN darbo tvarkos taisyklėse įtvirtinta, jog darbuotojai privalo gerbti kitų privatumą), *pareigybės aprašyme, etikos kodekse, konfidencialios informacijos naudojimo tvarkoje* ir kituose dokumentuose; atskirų patvirtintų privatumo taisyklių nėra; įstaigų darbuotojų teigimu, privatumo klausimai dažnai aptariami su darbuotojais ir gyventojais.

Gerosios praktikos pavyzdys:

Suvalkijos GN vykdomos šios priemonės, kuriomis plečiamos darbuotojų ir gyventojų žinios apie žmogaus teisę į privatumą: darbuotojų kompetencijų tobulinimo renginiai (mokymai, kursai, paskaitos, dalyvavimas gerosios patirties renginiuose); gyventojų teisių klausimų sprendimas globos namų tarybos posėdžių, taip pat gyventojų susirinkimų metu bei aptariant gyventojų individualių globos planų vykdymą; gyventojams diegiamas privačios erdvės suvokimas, rengiamos spaudos ir aktualijų apžvalgos, teminiai renginiai žmogaus teisių klausimais (Tarptautinė žmogaus teisių diena, Tarptautinė pagyvenusių žmonių diena, Tarptautinė neįgalųjų teisių diena ir kt.).

9.3. Vertinant tai, kas išdėstyta pirmiau, galima konstatuoti, kad daugumoje įstaigų gerbiamas globojamų asmenų privatumas, tačiau kai kuriose GĮ sudaromos prielaidos pažeisti asmenų privatumą, kuomet personalas, prieš įeidamas į kambarį, nepasibeldžia, nesudaroma galimybė gyventi nepereinamoje erdvėje, taip pat nesudaromos sąlygos saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje, užsirakinti savo gyvenamąsias patalpas arba ne visi gyventojai apie šią galimybę žino, taip pat kuomet žmogus apgyvendinamas arba į kitą kambarį perkeliamas (arba keičiamas jo kaimynas) be asmens sutikimo, neužtikrinamas asmenų elektroninio susirašinėjimo privatumas. Be to, vidaus tvarkos taisyklių nuostatos, neapibrėžiančios, kokiais atvejais gyventojai bet kuriuo paros metu privalo įsileisti darbuotojus į savo kambarį bei leisti tikrinti asmeninius daiktus ir jų laikymo vietą bei patalpas, sudaro prielaidas piktnaudžiauti bei riboti gyventojų teises daugiau, negu būtina. Prielaidos pažeisti asmenų privatumą atsiranda ir tuomet, kuomet nėra galimybių užsirakinti asmens higienos patalpose arba rakto tenka prašyti darbuotojų,

³ *Ibid.*

nenaudojama širma kambariuose atliekant asmens higienos procedūras, sveikatos priežiūros specialistų apžiūrą, bendruomenės slaugytojas dalyvauja gyventojų apžiūroje nesant gyventojų prašymui, sutikimui

Siekiant užtikrinti globotinių privatumą, įstaigoms rekomenduotina nuolat plėsti darbuotojų ir gyventojų žinias apie žmogaus teisę į privatumą, patvirtinti išsamias privatumo taisykles bei paskirti darbuotoją, atsakingą už privatumo taisyklių įgyvendinimą.

10. Dėl galimybės porai gyventi kartu

10.1. Seimo kontrolierius 2016-05-02 ataskaitoje Nr. 2015/1-114⁴ išdėstė, kad nors Konstitucijos 38 straipsnyje ir yra įtvirtinta nuostata, jog santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų kurti šeimos santykius, tačiau tai nereiškia, kad šio straipsnio nuostatomis nesaugomos ir neginamos kitokių nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos. Tokios šeimos – kuomet santuokos nesudarę vyras ir moteris kuria bendrą gyvenimą, grindžiamą pastoviais emocinio prieraišumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos, vaikų bendro auklėjimo ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas. Šeima yra konstitucinė vertybė, kuri gali būti sukurta ne tik santuokos pagrindu (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 21/2008 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“).

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad socialinės globos įstaigoje negali būti ribojama teisė į šeimos sukūrimą pačių asmenų apsisprendimu, sudarant šeimai tinkamas gyvenimo sąlygas (Aprašo 4 priedo 12.11 p.).

10.2. Vizitų metu nustatyta, kad visos GĮ, gyventojams panorėjus, sudaro sąlygas porai (tiek sudariusiai santuoką, tiek nesusituokusiai) gyventi kartu. Bendraujant su GĮ darbuotojais, jie paaiškino, kad, esant tos pačios lyties asmenų pageidavimui gyventi dviese kaip porai, jiems taip pat sudarytų pageidaujamas gyvenimo kartu sąlygas. Tačiau iki šio momento tokių pageidavimų (dėl tos pačios lyties asmenų gyvenimo kaip porai) nėra sulaukta.

3 SKYRIUS

JUDĖJIMO LAISVĖ IR SUVARŽYMAI

11. Dėl gyventojų judėjimo laisvės ribojimo

11.1. Teisės aktuose įtvirtinti neįgaliųjų ir vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ir nepriklausomumo principai, teisė dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, laisvė rinktis ir teisė į privatumą (Neįgaliųjų konvencijos 3 str., Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1 ir 25 str., Rekomendacija Rec(2009)6, Aprašo 4 priedo 8.3, 9.1–9.3 ir 17.4 p.) suponuoja tai, kad GĮ gyventojams neturi būti trukdoma išeiti už įstaigos ribų. Be to, asmens saugumas jo gyvenamajame kambaryje turi būti užtikrintas nepažeidžiant jo privatumo ir orumo, asmuo negali būti užrakinamas savo gyvenamajame kambaryje (Aprašo 4 priedo 12.7 p.). Todėl, atliekant patikrinimus vertinama, ar gyventojai gali laisvai judėti ne tik po įstaigos teritoriją, bet ir nevaržomai išeiti už jos ribų, pavyzdžiui, pasivaikščioti po miestą, nueiti į bažnyčią, parduotuvę, dalyvauti vietos bendruomenės renginyje ir pan., ar nėra sudaryta nepagrįstų suvaržymų jiems tai daryti. Siekiant užtikrinti gyventojų, kurių judėjimo laisvė ribojama įstaigos viduje ir (arba) už teritorijos ribų, saugumą nepažeidžiant jų teisių, CPT rekomenduoja nustatyti aiškią ir visapusišką tokio apribojimo skyrimo procedūrą (tvarką) (CPT/Inf (2017) 16, 156 p.).

⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2016-05-02 ataskaita Nr. 2015/1-114 „Dėl žmogaus teisių padėties Panevėžio apskrities suaugusių asmenų globos įstaigose: viešojoje įstaigoje „Šv. Juozapo globos namai“, Pasvalio rajono paslaugų ir užimtumo centre pagyvenusiems ir neįgaliesiems, viešojoje įstaigoje „Pasvalio ligoninė“, Jotainių socialinės globos namuose, viešojoje įstaigoje „Biržų parapijos šv. Vincento Pauliečio globos namai“, viešojoje įstaigoje Onos Milienės senelių globos namai, Kupiškio socialinių paslaugų centre ir Legailių socialinės globos namuose“.

11.2. Patikinimų GĮ nustatyta:

11.2.1. daugelis įstaigų lengvai pasiekiamos viešuoju transportu, kuriuo gyventojai gali naudotis norėdami nuvažiuoti į kitą miesto rajoną arba į gretimą miestą ar miestelį;

11.2.2. daugelyje įstaigų gyventojams leidžiama išeiti už GĮ teritorijos informavus socialinį darbuotoją; tačiau kai kuriose įstaigose sunkiai besiorientuojantys, sunkią fizinę ir (arba) psichinę negalią turintys žmonės negali laisvai judėti: Kazlų Rūdos SPC vieno asmens judėjimas apribotas, jo kambaryje (įtaisytos rakinamos medinės grotos), išskyrus atvejus, kuomet gyventojas vedamas pasivaikščioti kartu su darbuotoju, o antrajame aukšte gyvenančių asmenų judėjimą po įstaigos teritoriją sunkina užtverti laiptai; Marijampolės PSPC gyventojai gali judėti tik skyriaus, kuris užima pusę pastato aukšto, patalpose, gyventojai teigė, kad jiems draudžiam išeiti iš įstaigos teritorijos; Kudirkos Naumiesčio SPC pastatas yra rakinamas, todėl gyventojams, norintiems išeiti, reikia prašyti darbuotojo, kad išleistų, be to, kai kurie asmenys nurodė, jog, jiems sugrįžus į įstaigą, tenka ilgai laukti, kol darbuotojai atrakins (tai pastebėjo ir patikrinimą atliekantys įstaigos darbuotojai – teko ilgokai palaukti, kol buvo įleisti į įstaigą).

Gerosios praktikos pavyzdys:

Švč. Marijos GN visi gyventojai skatinami bent kartą per dieną išeiti į lauką, įskaitant ir tuos gyventojus, kurie turi judėjimo negalią. Netgi tie gyventojai, kurie sunkiai orientuojasi erdvėje, gali laisvai judėti įstaigos pastate; jų judėjimą iš šalies stebi paskirti darbuotojai ir padeda asmenims susiorientuoti arba užtikrina, kad gyventojai neišeitų iš įstaigos nepastebėti.

11.2.3. savo asmens dokumentus gyventojai dažniausiai saugo įstaigos seife, dėl dokumentų išdavimo tvarkos nusiskundimų nepateikė.

11.3. Įvertinus tai, kas išdėstyta pirmiau, konstatuotina, kad gyventojų rakinimas jo gyvenamajame kambaryje prieštarauja Aprašo nuostatoms; taip pat galima teigti, kad, neleidžiant arba nesudarant sąlygų gyventojams, kurie orientuojasi aplinkoje ir gali naudotis šia galimybe, laisvai judėti po įstaigos teritoriją ir už jos ribų, asmuo nemotyvuojamas būti kuo savarankiškesnis, negerbiamas jo autonomiškumas (Kazlų Rūdos SPC, Marijampolės PSPC, Kudirkos Naumiesčio SPC). Atsižvelgiant į tai, kad socialinės globos įstaigos skirtos teikti ilgalaikę globą ir kad asmenys dažnai jose praleidžia didžiąją gyvenimo dalį, tokios sąlygos globojamiesiems gali sukelti neigiamus išgyvenimus.

12. Dėl suvaržymo priemonių gyventojams taikymo

12.1. Suvaržymo priemonės, siekiant sutramdyti asmenį, keliantį grėsmę sau ar kitiems, išimtiniais atvejais gali būti neišvengiamos. Tačiau taikant bet kokias suvaržymo priemones (toliau vadinama ir – SP) asmenims, esantiems laisvės apribojimo vietose, atsiranda didelė piktnaudžiavimo ir netinkamo elgesio tikimybė. Atsižvelgiant į tai, kad tokių priemonių taikymo tvarka kol kas nėra sureguliuota įstatymais ar kitais teisės aktais, Seimo kontrolierius Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministrui rekomendavo imtis priemonių inicijuoti suvaržymo priemonių rūšių ir naudojimo pagrindų nustatymą įstatyme (2017-06-15 ataskaita Nr. 2017/1-35).

Suvaržymo priemonių taikymo gaires yra parengęs CPT (2017 m. kovo 17 d. patikslinti standartai dėl suvaržymo priemonių naudojimo CPT/Inf (2017)6, [CPT/Inf (98) 12] 47–50 p., [CPT/Inf (2006) 35] 44–45, 49–50, 52 p.).

Komitetas pabrėžia, kad:

a) SP yra saugumo priemonės ir neturi terapinio pagrindimo; tai kraštutinė priemonė, kuomet kitos priemonės yra neveiksmingos, siekiant apsaugoti nuo neišvengiamos žalos sau ar kitiems asmenims; pirmiausia turi būti stengiamasi SP nenaudoti ir kiek įmanoma labiau riboti jų taikymo trukmę bei dažnumą; todėl turi būti parengta tokių priemonių naudojimo strategija ir užtikrinta saugi aplinka (įskaitant ir įstaigos lauko teritoriją), pakankamas personalo skaičius, jo tinkamas pradinis ir tęstinis mokymas taikyti SP ir alternatyvias priemones (įskaitant įtampos mažinimo metodus); darbuotojai turi būti apmokyti taikyti metodus, mažinančius asmens sužalojimo riziką (pavyzdžiui, kaklo laikymo būdas, kai sutrikdomas paciento kvėpavimas arba sukeliamas skausmas, neleistinas);

b) kiekviena įstaiga turi turėti išsamia, kruopščiai parengtą SP taikymo tvarką, siekiant, kad SP būtų taikomos tik kraštutiniais atvejais, ir kad joje būtų numatyta, kokios SP, kokiomis

aplinkybėmis ir būdais gali būti taikomos, taip pat asmens, kuriam taikomas suvaržymas, priežiūra ir veiksmai SP nutraukus, darbuotojų pasirengimas, registravimas, vidaus ir išorės pranešimo mechanizmai, SP naudojimo aptarimas su asmeniu ir skundų nagrinėjimo procedūros; taip pat rekomenduojama numatyti, kiek ilgiausiai gali būti taikoma SP, o tęsti priemonę būtų galima tik gydytojui leidus, kadangi tai paskatintų gydytoją aplankyti suvaržytą asmenį ir įvertinti jo būklę; asmenims turi būti pateikta atitinkama informacija apie SP taikymo tvarką;

c) SP turi būti taikomos tik gavus aiškų gydytojo nurodymą arba nedelsiant jį informavus ir gavus pritarimą (tokiu atveju gydytojas turėtų kaip įmanoma skubiau apžiūrėti pacientą); išankstiniai gydytojų leidimai taikyti suvaržymo priemones neleistini;

d) priemonės turi būti taikomos taip, kad būtų minimizuota žalos ir (arba) skausmo asmeniui rizika bei kiek įmanoma išsaugotas jo orumas; turi būti naudojamos tik specialios, skirtos apriboti žalingą poveikį, tvirtinimo priemonės; asmens padėtis visuomet turi būti: veidu į viršų, rankomis žemyn; diržai neturi būti per stipriai suveržti ir nevaržyti saugių rankų bei kojų judesių; gyvybinės funkcijos, tokios kaip kvėpavimas ir gebėjimas bendrauti, neturi būti varžomos. Asmenys, kuriems taikomas suvaržymas, turėtų būti tinkamai apsirengę ir, kiek įmanoma, jiems turi būti sudarytos sąlygos gerti ir valgyti savarankiškai bei pasinaudoti tualetu. 2016 m. birželio mėn. Įstaigoje vykusiuose mokymuose „Psichiatrijos įstaigų stebėsenos ypatumai“⁵ dalyvavę tarptautiniai ekspertai taip pat rekomendavo suvaržytiems pacientams užtikrinti galimybę, kad, prireikus, jie galėtų pažvelgti į laikrodį, siekiant sumažinti jų dezorientaciją laike;

e) SP neturėtų būti taikomos kitų gyventojų akivaizdoje (išskyrus atvejus, kai asmuo aiškiai išreiškia norą būti šalia tam tikro kito asmens), kiti gyventojai taip pat negali padėti taikyti SP; jei, išimtiniais atvejais, dėl svarbių priežasčių, iškilo būtinybė taikyti fiksavimą ilgiau nei keletą valandų, priemonės taikymo būtinybę turi reguliariai (neilgais laiko tarpniais arba trumpais intervalais) tikrinti gydytojas; pasikartojant situacijai, turi būti svarstoma galimybė dalyvauti antram gydytojui arba perduoti pacientą labiau specializuotai psichiatrijos įstaigai; asmuo turi būti nuolat stebimas darbuotojo, kuris turi būti kartu su pacientu patalpoje ir pasirengęs patenkinti asmens poreikius (padėti atsigerti, pasinaudoti tualetu ir pan.) bei suteikti reikiamą pagalbą; jei asmuo patalpinamas į atskirą patalpą, darbuotojas gali būti ir gretimoje patalpoje (su jungiančiu langu), tačiau vaizdo stebėjimas negali pakeisti tokio nuolatinio darbuotojo buvimo – suvaržytajam būtina sudaryti sąlygas matyti darbuotoją, o šiam – nuolat stebėti ir girdėti asmenį;

f) SP visuomet turi būti taikomos kaip įmanoma trumpiau (laiką geriau skaičiuoti minutėmis, o ne valandomis; kasdienis arba labai dažnas fiksavimas gali prilygti netinkamam elgesiui), o, pasibaigus kritinei situacijai, jų iškart turi būti atsisakoma; priemonės turi būti taikomos laikantis teisėtumo, būtinumo, proporcingumo bei atskaitomybės principų ir niekada neturi būti naudojamos kaip bausmė, darbuotojų patogumui arba dėl jų trūkumo, taip pat siekiant kompensuoti priežiūros arba gydymo spragas;

g) po SP taikymo būtina su asmeniu aptarti situaciją siekiant paaiškinti priemonės taikymo priežastis, sumažinti patirtą psichologinę traumą, atkurti gydytojo ir paciento santykius bei sudaryti galimybę bendrai rasti alternatyvius būdus asmeniui išlaikyti savikontrolę ir minimizuoti arba net užkirsti kelią agresyvaus elgesio protrūkiams.

h) išsamus ir tikslus SP taikymo atvejų registravimas padeda įstaigos administracijai prižiūrėti procesą, todėl visi atvejai turėtų būti registruojami ne tik asmens ligos istorijoje (arba byloje), bet ir specialiame žurnale, nurodant priemonės taikymo pradžią ir pabaigą, aplinkybes, priežastis, gydytojo, priėmusio sprendimą (arba leidusio) taikyti priemonę, vardą bei asmens arba personalo patirtus sužalojimus priemonės taikymo metu. Asmuo turi būti informuotas apie galimybę pridėti komentarą registravimo žurnale ir galėti ja pasinaudoti. Gyventojui paprašius, jis turėtų gauti įrašo apie jam taikytas priemones kopiją.

12.2. Patikrinimų GĮ metu nustatyta, kad iš dešimties aplankytų GĮ suvaržymo (fiksavimo) priemonės taikomos keturiose: tai Suvalkijos GN (taikomas izoliavimas ir manualinis metodas arba įrenginys, kuris tvirtinamas prie paciento kūno, ribojant jo judesių laisvę arba trukdant pasiekti savo

⁵ 2016 m. birželio 21–23 d. Lietuvoje vykusius mokymus organizavo Seimo kontrolierių įstaiga, Tarptautinis ombudsmenų institutas ir Kankinimų prevencijos asociacija.

kūną ir jį supančią aplinką įprastiniu būdu; paskutinį kartą SP taikytos 2017 m. lapkričio mėn.), Kukarskės GN (juosmens fiksavimo diržas taikomas fizinę negalią turinčiam gyventojui, kuris ne visuomet orientuojasi aplinkoje; nustatyta tik šios priemonės taikymo tvarka), Kazlų Rūdos SPC (naudojami juosmens bei riešų ir čiurnų fiksavimo diržai gyventojams, kurie ne visuomet suvokia savo veiksmus, asmenų fiksavimas visada aptariamasis su asmens globėju ir taikomas tik jo sutikimu, visa tai pažymima specialiaje registracijos žurnale) ir Švč. Marijos GN (naudojamas manualinis metodas arba įrenginys, kuris, tvirtinamas prie paciento kūno, riboja jo judesių laisvę arba trukdo pasiekti savo kūną ir jį supančią aplinką įprastiniu būdu).

12.3. Įvertinus pirmiau minėtose įstaigose patvirtintas fiksavimo priemonių taikymo tvarkas, konstatuotina:

12.3.1. įstaigų patvirtintose tvarkose numatytas teisės aktuose įtvirtintas pagrindas riboti paciento veiksmus dėl saugumo: kai kelia grėsmę savo arba aplinkinių žmonių sveikatai arba turtui; taip pat numatytas draudimas fiziškai apriboti pacientą, jei nėra šių grėsmės požymių (visos įstaigos); pavyzdžiui, Kazlų Rūdos SPC, Švč. Marijos GN tvarkose nustatyta, kad gyventojui SP gali būti taikomos siekiant jį apsaugoti nuo kritimo ir susižalojimo, siekiant apsaugoti gyventojui taikomas medicininės priemonės – intraveninės pompas, kateterius, šlapimo pūslės kateterius, tvarščius, drenus ir kt. arba siekiant sukontroliuoti nepageidaujamą paciento elgesį – susijaudinimą, agresyvumą, nesiorientavimą aplinkoje ir vietoje;

12.3.2. numatyta, jog naudojamos tik specialios, skirtos apriboti žalingą poveikį, tvirtinimo priemonės (visos įstaigos), aprašyta tiksli jų taikymo eiga (Kukarskės GN);

12.3.3. Kazlų Rūdos SPC tvarkoje numatyta, jog tokius sprendimus turi priimti gydytojas psichiatras arba šeimos gydytojas, o, nesant galimybės, tokį sprendimą gali priimti bendrosios praktikos slaugytojas, tačiau tuomet jis nedelsiant privalo apie tai informuoti gydytoją; kai kuriuose įstaigose sprendimą dėl paciento fizinio suvaržymo priima ne gydytojas psichiatras arba šeimos gydytojas, o bendrosios praktikos slaugytojas (Švč. Marijos GN) arba tvarkoje numatyta, jog sprendimą gali priimti ne tik gydytojas, bet ir bendrosios praktikos slaugytojas, kuris, be to, parenka asmeniui suvaržymo priemonę (Suvalkijos GN); vienoje iš tikrinių įstaigų nenumatyta, kas priima sprendimą dėl priemonės skyrimo (Kukarskės GN),

12.3.4. kai kuriose fiksavimo priemonių taikymo tvarkose numatyta kompetentingo asmens pareiga prieš fiksavimą gyventojui (jo artimiesiems) suprantama forma paaiškinti SP taikymo priežastis ir veiksmų seką (Kukarskės GN, Kazlų Rūdos SPC);

12.3.5. asmens, kuriam taikomas suvaržymas, padėtis turi būti veidu į viršų, rankomis žemyn, diržai neturi būti per stipriai suveržti ir nevaržyti saugių rankų ir kojų judesių, gyvybinės funkcijos (kvėpavimas, gebėjimas bendrauti) neturi būti varžomos, asmuo turi būti tinkamai aprengtas, pagal galimybę turi būti užtikrinamas jo privatumas (Kukarskės GN);

12.3.6. visų įstaigų tvarkose numatytas reikalavimas nuolat stebėti gyventoją, kuriam taikomos SP, kraujotaką, tikrinti, ar neišsivystė komplikacijos, susijusios su fiksavimu, užtikrinti pagrindinių asmens poreikių patenkinimą; Kukarskės GN pokalbio su gyventoju, kuriam taikomas juosmens fiksavimo diržas, metu jis papasakojo, kad priverstas naudotis sauskelnėmis ir yra valgydinamas, nors tiek atlikti asmens higieną, tiek valgyti galėtų savarankiškai, jei šalia būtų įrengtas pagalbos mygtukas ir jis galėtų išsikviesti darbuotoją, kuris laikinai atlaisvintų diržą;

12.3.7. visų aplankytų įstaigų fiksavimo priemonių taikymo tvarkose įtvirtintas reikalavimas bendrosios praktikos slaugytojui informaciją apie priemonės taikymą žymėti atskirame registre; taip pat numatytas reikalavimas informaciją apie taikomą fizinį apribojimą fiksuoti paciento stebėjimo lape (išskyrus Kazlų Rūdos SPC);

12.3.8. tvarkose numatytas reikalavimas reguliariai tikrinti, ar būtina tęsti paciento suvaržymą (Suvalkijos GN, Kukarskės GN, Švč. Marijos GN – kas 2 val., Kazlų Rūdos SPC – nuolat);

12.3.9. fiksavimo priemonių taikymo tvarkose (išskyrus Kazlų Rūdos SPC) yra numatyta maksimali suvaržymų taikymo trukmė – ne ilgiau kaip 4 val.;

12.3.10. tvarkose numatyta, kad, išnykus priemonės taikymo pagrindams, jos taikymas turi būti nutrauktas.

12.4. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas CPT rekomendacijas dėl SP taikymo, GĮ fiksavimo priemonių taikymo tvarkose rekomenduotina papildomai įtvirtinti:

12.4.1. suvaržymo priemonių taikymo veiksmų seką (Suvalkijos GN, Kazlų Rūdos SPC, Švč. Marijos GN);

12.4.2. pareigą parinkti tokias SP, kurios mažiausiai ribotų asmenį, o priemonės taikymas minimizuotų žalos arba skausmo asmeniui riziką bei kiek įmanoma išsaugotų jo orumą (pavyzdžiui, tai, jog asmens padėtis turi būti: veidu į viršų, rankomis žemyn; fiksavimo metu asmuo turi būti aprengtas, diržai neturi būti per stipriai suveržti bei nevaržyti saugių rankų ir kojų judesių, gyvybinės funkcijos (kvėpavimas, gebėjimas bendrauti) neturi būti varžomos, stengiamasi išvengti galimų komplikacijų (hipoventiliacijos, odos nutrynimo, pragulų, kraujotakos bei raumenų sistemų veiklos sutrikimų) ir pan.) (Suvalkijos GN);

12.4.3. nuostatą, kad kiekviena fiksavimo priemonė turi būti taikoma tik gavus aiškų gydytojo nurodymą arba nedelsiant jį informavus ir gavus jo leidimą (Suvalkijos GN, Kukarskės GN, Švč. Marijos GN);

12.4.4. kompetentingo asmens pareigą prieš fiksavimą gyventojui (jeigu jis sąmoningas) (arba, pagal poreikį), jo artimiesiems suprantama forma paaiškinti SP taikymo priežastis ir būdą (Švč. Marijos GN);

12.4.5. nuostatą, kad SP neturi būti taikoma kitiems globojamiems asmenims matant (išskyrus atvejus, kai asmuo aiškiai išreiškia norą būti šalia tam tikro kito asmens) ir kiti gyventojai taip pat negali padėti taikyti SP (visos įstaigos);

12.4.6. maksimalią priemonės taikymo trukmę (Kazlų Rūdos SPC);

12.4.7. pareigą priemonės taikymą registruoti ir individualiame lape, kuriame taip pat būtų žymima priemonės taikymo pradžia ir pabaiga bei asmens, kuriam taikoma priemonė, stebėjimo aplinkybės (Kazlų Rūdos SPC);

12.4.8. pareigą aptarti SP naudojimą su pacientu (po priemonės panaudojimo) siekiant paaiškinti priemonės taikymo priežastis, sumažinti patirtą psichologinę traumą, atkurti gydytojo ir paciento santykius bei sudaryti galimybę bendrai rasti alternatyvius būdus asmeniui išlaikyti savikontrolę ir minimizuoti arba net užkirsti kelią agresyvaus elgesio protrūkiams (visos įstaigos);

12.4.9. nuostatą, kad asmuo, kuriam taikyta priemonė, turi galimybę pridėti komentarą SP taikymo registravimo žurnale, gauti įrašo apie taikytas priemones kopiją (visos įstaigos);

12.4.10. nuostatą, kad SP taiko tik personalas, apmokytas, kaip tinkamai naudoti fiksavimo priemones ir taikyti metodus, mažinančius asmens sužalojimo riziką, ir kad darbuotojai periodiškai instruktuojami (visos įstaigos).

4 SKYRIUS

SOCIALINIS DARBAS

13. *Individualūs socialinės globos planai (ISGP)*

13.1. Kiekvienam GĮ gyventojui pagal įvertintus poreikius turi būti sudaromas individualus socialinės globos planas (toliau vadinama ir – ISGP) socialinei globai teikti. ISGP sudaromas ne vėliau kaip per 1 mėnesį (senyvo amžiaus asmeniui) arba per 1,5 mėnesio (asmeniui su negalia) nuo atvykimo į įstaigą dienos (Aprašo 4 priedo 4.3 p.).

ISGP turi būti pateikta detali informacija apie asmens socialinius ryšius, šeimą, sveikatos būklę ir socialinės globos įstaigoje įvertintus poreikius, taip pat numatyta, kokiomis priemonėmis bus siekiama socialinės globos uždavinių įgyvendinimo bei detalizuotos teikiamos paslaugos (socialinės, sveikatos priežiūros, psichologinės ir kt.). ISGP turi būti žymos apie periodiškai vykdomą peržiūrą (kokie pastebėti pokyčiai, koks rezultatas pasiektas, kokie numatomi tolesni veiksmai, kad būtų pasiekti užsibrėžti tikslai ir uždaviniai, trumpas ISGP įgyvendinimo proceso aprašymas ir kita) (Aprašo 4 priedo 4.1 p.). ISGP įrašuose arba kituose asmens byloje saugomuose dokumentuose taip pat turi būti pažymėta apie suteiktą pagalbą esant stresinėms situacijoms, patiriant ar išgyvenant krizes, netektis, sprendžiant konfliktus, siūlant specialistų pagalbą ir pan.

(Aprašo 4 priedo 9.4 punktas), nurodyta informacija apie taikomas priemones (švietimo, ugdymo, sveikatos priežiūros, profesinio orientavimo ir profesijos įsigijimo ar persikvalifikavimo) padedant ugdyti socialinius įgūdžius, stiprinant motyvaciją įveikti iškilusias socialines problemas, integruotis į darbo rinką, palikti globos įstaigą ir gyventi bendruomenėje (Aprašo 4 priedo 8.6 p.).

Vienas pagrindinių socialinės globos teikimo principų – kiekvieno gyventojų dalyvavimo sprendžiant visus socialinės globos organizavimo ir teikimo klausimus principas. Gyventojas pagal savo gebėjimus ir galimybes turi dalyvauti priimant bet kokį sprendimą, susijusį su jo gyvenimu globos įstaigoje, įskaitant ir ISGP sudarymą (Aprašo 4 priedo 4.4, 8.3 p.). Socialinės globos įstaiga, planuodama ir teikdama socialinę globą asmeniui, turi nuolat palaikyti ryšį su asmens globėju, rūpintoju; esant poreikiui, su kitais šeimos nariais arba artimaisiais giminaičiais, jiems pageidaujant, pateikia informaciją apie ISGP sudarymo, peržiūrėjimo ir vykdymo veiksmų seką, jei tai neprieštaruoja asmens interesams; ISGP turi būti numatytos konkrečios priemonės, susijusios su asmens socialinių ryšių tinklo sukūrimu, atkūrimu arba palaikymu; ISGP taip pat turi būti pažymėta apie sutikimą persikelti į kitą kambarį arba būti apgyvendintam su kitu asmeniu (Aprašo 4 priedo 5.3, 10.1, 12.1 ir 12.8 punktai).

ISGP turi būti peržiūrimas ir tikslinamas ne rečiau kaip 1 kartą per metus, o atsiradus naujoms, su asmens sveikatos būkle arba naujais asmens poreikiais bei įgūdžiais susijusioms aplinkybėms, iškart po šių aplinkybių atsiradimo. Peržiūrentame ir patikslintame ISGP turi būti pateikti ir įvertinti socialinės globos teikimo laikotarpiu pasiekti rezultatai, asmens paslaugų poreikių pokyčiai bei numatytos naujos priemonės, susijusios su šių poreikių tenkinimu (Aprašo 4 priedo 5.1–5.2 punktai).

Socialinių paslaugų ir priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2016 m. „Rekomendacijose dėl socialinių globos normų reikalavimo sudarinėti individualius asmens socialinės globos planus įgyvendinimo“ ISGP siūloma numatyti konkrečias priemones iškeltų uždavinių įgyvendinimui bei užtikrinti asmens dalyvavimą sudarant planą bei tai, kad asmuo suprastų plane keliamus uždavinius, numatytų pagalbos priemonių svarbą ir tikslą.

13.2. Atliekant patikrinimus nustatyta:

13.2.1. gyventojams yra sudaromi ISGP; visų aplankytų GI globotinių ISGP ir (arba) kituose asmens byloje saugomuose dokumentuose nurodoma informacija apie įstaigoje įvertintus asmens poreikius, priemones, kuriomis siekiama socialinės globos uždavinių įgyvendinimo, gyventojui teikiamos pagalbos detalizavimo lape įrašoma apie jam suteiktą pagalbą;

13.2.2. de ja, ne visiems naujai atvykusiems senyvo amžiaus gyventojams planas sudaromas per 1 mėnesį nuo atvykimo (arba per 1,5 mėnesio – asmenims su negalia) (Marijampolės PSPC, Šv. Arkangelo Mykolo GN); nenurodyta ISGP sudarymo data (Kudirkos Naumiesčio SPC);

13.2.3. kai kuriuose ISGP nėra juos rengusių darbuotojų parašų (Šv. Arkangelo Mykolo GN, Suvalkijos GN, Kudirkos Naumiesčio SPC);

13.2.4. ne visose globos įstaigose ISGP nurodomos žinios apie asmens socialinius ryšius, šeimą, taip pat pirmines sveikatos priežiūros paslaugas teikiančio gydytojo informacija apie asmens sveikatos būklę (Suvalkijos GN);

13.2.5. ne visi gyventojai ir (arba) jų atstovai bei artimieji būna supažindinami su ISGP pasirašytinai (Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Kazlų Rūdos SPC, Gudkaimio GN);

13.2.6. visose įstaigose, planuojant ir teikiant socialinę globą gyventojams, nuolat palaikomi ryšiai su globėjais, rūpintojais ir kitais artimaisiais; apie ryšių palaikymą su neveiksnių asmenų globėjais žymima ISGP; ne visur numatomos konkrečios priemonės, susijusios su asmens socialinių ryšių tinklo sukūrimu, atkūrimu arba palaikymu (Suvalkijos GN);

13.2.7. ISGP nėra žymų apie periodiškai vykdomą ISGP peržiūrą, trūksta informacijos, ar buvo nustatyta gyventojų poreikių pokyčių, kokie rezultatai buvo pasiekti, kokie numatomi tolesni veiksmai ir priemonės, kad būtų pasiekti užsibrėžti tikslai ir uždaviniai, nėra išsamaus ISGP įgyvendinimo proceso aprašymo (Šv. Arkangelo Mykolo GN, Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio SPC);

13.2.8. sudarant ir peržiūrint ISGP trūksta didesnę savarankiškumą turinčių gyventojų poreikių ir pomėgių individualizavimo, nenurodomos užimtumo ir laisvalaikio priemonės,

nėra vertinami savarankiškų gyventojų paslaugų poreikio pokyčiai, taip pat gyventojų motyvacija dalyvauti bendruomenės gyvenime, ne visuomet analizuojami pasiekti rezultatai, nurodomi tolesni veiksmai užsibrėžtiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti (Kazlų Rūdos SPC, Švč. Marijos GN, Gudkaimio GN);

13.2.9. nepažymėta apie gyventojų sutikimą persikelti į kitą kambarį arba būti apgyvendintam su kitu asmeniu, nenurodytos perkėlimo į kitą kambarį priežastys (Švč. Marijos GN);

Minėti trūkumai sudaro prielaidas pažeisti gyventojų teisę į kokybiškas socialines paslaugas, t. y., tinkamą asmens būklės palaikymą, skatinimą ir motyvavimą būti labiau savarankiškam bei pagalbą lavinant ir palaikant dėl sveikatos būklės prarastus arba neturimus įgūdžius, taip pat jų teisę aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime, priimti sprendimus dėl asmens poreikius atitinkančių socialinės globos paslaugų.

14. *Dėl gyventojų savarankiškumo skatinimo*

14.1. Pagarbos asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui, įskaitant laisvę rinktis, ir nepriklausomumui principas yra vienas svarbiausių Neįgaliųjų konvencijoje įtvirtintų principų (šios konvencijos 3 str.). Apraše taip pat numatyta, kad socialinės globos įstaigų gyventojų kasdieninė veikla turi būti organizuota ir buitinės paslaugos teikiamos taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesnį – gamintis maistą savo reikmėms (tam tikslui įstaigose įrengiamos virtuvėlės), tvarkytis gyvenamąjį kambarį, pačiam skalbti ir išsidžiovinti savo drabužius (užtikrinama galimybė naudotis buitinėmis skalbimo mašinomis) ir pan., o darbuotojai jiems padeda (Aprašo 4 priedo 8.4, 8.13 ir 11.6 p.). Asmens gyvenamasis kambarys turėtų būti sutvarkytas jaukiai, aplinka – artima namų aplinkai. Asmuo turėtų būti patenkintas gyvenamųjų patalpų apstatymu ir jam turi būti sudaryta galimybė turėti kambaryje savo baldų ir kitų asmeninių daiktų, jei tai nesudarytų pavojaus jo arba kitų asmenų saugumui (Aprašo 4 priedo 18.1 p.). Tad socialinės globos įstaigų gyventojams turėtų būti sudaryta galimybė savo gyvenamajame kambaryje kurti jaukią, individualią erdvę, kuri, panaudojus asmeninius ir kitus daiktus, būtų kuo artimesnė namų aplinkai.

14.2. Lankantis GĮ nustatyta:

14.2.1. daugumos įstaigų gyvenamieji kambariai sutvarkyti jaukiai, o aplinka – artima namų aplinkai, gyventojai teigė esą patenkinti patalpų apstatymu;

14.2.2. darbuotojai imasi priemonių skatinti gyventojus būti kuo savarankiškesnius kambario individualizavimo klausimu, globojamiems asmenims leidžiama susitvarkyti savo gyvenamąją aplinką, kaip jie pageidauja, kad būtų patogų ir jauku gyventi, keisti baldų vietą, turėti savo baldų ir kitų asmeninių daiktų (pledų, kilimų, gėlių, laikrodžių, paveikslų ir pan., tačiau pažymėtina, kad daugelio įstaigų globotiniai neturi iš savų namų atsivežtų daiktų); galimybė turėti kambaryje savo baldų ir kitų asmeninių daiktų yra numatyta daugelio įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse.

Gerosios praktikos pavyzdys:

Švč. Marijos GN darbuotojai padėjo regos negalią turinčiam gyventojui savo kambaryje susikurti tam tikrą „orientavimosi sistemą“ (gyvenamajame kambaryje ant baldų pasikabinti medžiaginius raištelius), kuria ne tik užtikrinamas geras šio asmens orientavimasis patalpoje, savarankiškumas, bet ir atitinkama namų aplinka, prie kurios žmogus yra įpratęs ir jaučiasi saugus.

14.2.3. vienoje iš vizituotų įstaigų sterilios beasmenės erdvės labiau priminė stacionarios asmens sveikatos priežiūros paslaugų įstaigos palatas (Marijampolės PSPC).

14.2.4. daugumoje įstaigų gyventojams sudarytos galimybės patiems gamintis maistą, skalbti drabužius ir tvarkytis savo gyvenamąjį kambarį: įstaigose įrengtos gyventojų virtuvėlės, yra skalbimo mašinos ir sudarytos sąlygos išsidžiovinti išskalbtus drabužius; kitose įstaigose sudarytos ne visos sąlygos: Marijampolės PSPC gyventojai neturi galimybių savarankiškai išsiskalbti aprangą bei tvarkytis savo kambarius; Šv. Archangelo Mykolo GN daugelis žmonių juda neįgaliojo vėžimėliais ir negali patekti į gyventojams įrengtą virtuvėlę (nes į ją galima užkopti tik laiptais); Suvalkijos GN (antrame korpuse trys patalpos: patalpa, kurioje yra šaldytuvai, maisto gaminimo patalpa bei valgomas įrengtos atskirai ir yra darbuotojų rakinamos).

14.3. Įvertinus nustatytas aplinkybes, konstatuotina, kad, nesudarant arba netinkamai sudarant sąlygas gyventojams savarankiškai gamintis, skalbtis ir tvarkytis savo kambarius

(Marijampolės PSPC, Šv. Archangelo Mykolo GN ir Suvalkijos GN (antras korpusas), jų gyvenamuosiuose kambariuose kurti savo individualią erdvę (Marijampolės PSPC), asmenys nemotyvuojami būti kuo savarankiškesni, negerbiamas jų autonomiškumas.

5 SKYRIUS

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA

15. Dėl psichologo paslaugų prieinamumo

15.1 Kiekvienam socialinės globos įstaigos gyventojui esant poreikiui padedama kontroliuoti elgesį kritinėse situacijose, patiriant ar išgyvenant krizes, netektis, tarpininkaujama, kad būtų išspręsti konfliktai ar sumažinti emociniai išgyvenimai, siūlant specialistų pagalbą, pagalbos sau grupes. Įrašai apie tai yra užfiksuojami individualiuose socialinės globos planuose (toliau vadinama – ISGP) arba kituose prie asmens bylų pridedamuose dokumentuose (Aprašo 4 priedo 9.4 punktas). Pagal Darbo laiko sąnaudų normatyvų 1 ir 9 punktų nuostatas, jei psichologo pareigybė nesteigiama pačioje įstaigoje, šių specialistų paslaugos turi būti organizuojamos atsižvelgiant į atskirų gavėjų (grupių) poreikius.

Europos psichologų asociacijų federacijos Psichologo profesinės etikos kodekse tvirtintas pagarbos žmogaus teisėms ir jo orumui principas apima ir pareigą gerbti asmens privatumą, užtikrinti informacijos apie sveikatos būklę konfidencialumą. Tai reiškia tinkamą informacijos ir įrašų saugojimą bei tvarkymą – užtikrinant konfidencialumą, taikant pagrįstas apsaugos priemones, kad būtų užtikrintas duomenų anonimiškumas bei ribojamas priėjimas prie ataskaitų ir įrašų tiems, kurie neturi įstatyminės teisės žinoti (3.2.1 p.).

15.2. Psichologo paslaugų prieinamumas buvo tikrintas dvejose globos įstaigose. Patikrinimų nustatyta, kad:

15.2.1. aplankytų įstaigų darbuotojai skiria nuolatinį dėmesį siekdami išsiaiškinti, ar jų gyventojams reikalingos psichologo paslaugos: kas rytą vyksta pasitarimai, pasidalinama informacija, ar koks nors gyventojas turi emocinių sunkumų, individualiosios priežiūros darbuotojai pastebėjus gyventojų nerimą arba įtampą, paprastai informuojami socialiniai darbuotojai, kurie imasi priemonių situacijai spręsti (organizuojami individualūs pokalbiai su gyventojais, esant poreikiui kreipiamasi į psichikos sveikatos specialistus);

15.2.2. kai kur psichologo paslaugos globotiniams organizuojamos pačioje globos įstaigoje (Marijampolės GN, Suvalkijos GN, Kazlų Rūdos SPC); dar kitose tikrintose GI psichologo paslaugų teikimas organizuojamas asmens sveikatos priežiūros įstaigoje. Deja, ne visose įstaigose gyventojai žinojo, kaip galėtų kreiptis dėl psichologinės pagalbos (Kalvarijos GN);

15.2.3. Kazlų Rūdos SPC tik nedaugelis kalbintų gyventojų žinojo, kad įstaigoje dirba psichologas; gyventojai minėjo, kad pasikalba su vienu iš darbuotojų, kuomet būna sunku, taip pat kartu su juo užsiima įvairiomis veiklomis (pvz.: relaksacijos, vizualizacijos, dailės terapija, biblioterapija). Vis dėlto dauguma gyventojų negalėjo įvardinti tokio GI dirbančio specialisto – psichologo; nurodė, kad pasikalba su socialiniais darbuotojais, slaugytojais, kunigu. Manytina, kad gyventojams trūksta informacijos apie psichologo specialybę, darbo pobūdį, kreipimosi galimybes; jie nėra supažindinami su konkrečiu dirbančiu žmogumi, kad būtų lengviau jį rasti ir į jį kreiptis;

15.2.4. aplankytų įstaigų darbuotojų teigimu, pagalbos telefonai, emocinės paramos numeriai paprastai yra iškabinami informaciniuose stenduose, tačiau šios informacijos stenduose patikrinimo metu nebuvo rasta (Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC);

15.2.5. Kazlų Rūdos SPC dirbantis psichologas neturi savo darbo kabineto ir užrakinamos dokumentų spintos. Darbo vietoje jis neturi savo konsultacijų žurnalo, gyventojų bylų, kuriose būtų įrašoma apie individualias konsultacijas, darbo krypties planai ar kita svarbi informacija. Be to, specialistas dirba per kelias darbo vietas ir dokumentai, kurie susiję su GI, laikomi kitoje darbo vietoje. Dokumentų saugojimo neužtikrinimas bei savo darbo vietos neturėjimas negali užtikrinti pokalbių su gyventojais ir jų duomenų konfidencialumo;

15.2.6. psichologo konsultacijos (pvz., įvykus krizėms) dažnai yra epizodinės, neturi tęstinumo (Kazlų Rūdos SPC).

16. Dėl žalingų įpročių prevencijos

16.1. Gyventojams turi būti užtikrintos saugios ir sveikos gyvenimo sąlygos (Aprašo 4 priedo 17.9 p.). Asmens teisių pasirinkimui ir jų saugumui užtikrinti socialinės globos įstaigoje yra taikomos priemonės, skatinančios gyventojų priklausomybių nuo žalingų įpročių atsisakymą (Aprašo 4 priedo 12.10 p.).

Be to, esant reikalui, GĮ turi galimybę pasinaudoti savivaldybėse teikiamomis įvairiomis nemokamomis sveikos gyvensenos skatinimo priemonėmis. Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal Visuomenės sveikatos biuro nuostatų 14.4.3 papunktį, savivaldybėse būtent visuomenės sveikatos biurams pavesta vykdyti sveikos gyvensenos skatinimą, be kita ko, ir veiklos organizavimą bei dalyvavimą įgyvendinant rūkymo profilaktikos bei alkoholio vartojimo mažinimo priemones.

16.2. Patikrinimų GĮ metu nustatyta, kad kai kuriose įstaigose gyventojai rūko ir / arba vartoja alkoholį (Šv. Archangelo Mykolo GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Gudkaimio GN). Šių GĮ darbuotojų teigimu, globos įstaigose organizuojamos žalingų įpročių prevencijos priemonės: užsiėmimų ir individualių pokalbių metu aiškinama apie rūkymo žalą sveikatai, kaip keistūsi situacija, jei gyventojas nerūkytų arba rūkytų mažiau, skelbiamos „nerūkymo“ dienos, AA draugijos atstovai veda asmeninius ir grupinius pokalbius, kreipiamasi į visuomenės sveikatos biurus, veikiančius savivaldybėje, dėl pagalbos organizuojant gyventojų žalingų įpročių prevenciją.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad įstaigose dedamos nuolatinės pastangos užtikrinti tinkamą žalingų įpročių prevenciją.

17. Dėl vaistinių preparatų įsigijimo globotinių lėšomis

17.1. Seimo kontrolierius 2017-10-06 ataskaitoje Nr. 2017/1-104⁶ yra teikęs išvadą, kad socialinės globos įstaigos visus suaugusius asmenis, kuriems teikiamos ilgalaikės socialinės globos paslaugos ir kuriems pagal sveikatos būklę buvo paskirtas gydymas medikamentais, privalo medikamentais aprūpinti GĮ lėšomis.

17.2. Patikrinimų metu, siekiant įsitikinti, ar vaistinius preparatus, kuriuos paskiria gydytojai, gyventojai įsigyja savo lėšomis ar jais aprūpina GĮ, nustatyta: gyventojai įvairių vaistinių preparatų galimai dažnai įsigyja savo lėšomis. Seimo kontrolierius atkreipia dėmesį, kad tokią pirmiau minėtą informaciją pateikė dauguma gyventojų ir darbuotojų, įskaitant personalą, atsakingą už mediciną, tačiau GĮ administracijos kategoriškai ją neigė, teigdamas, kad visi gyventojai gydytojų paskirtais medikamentais ((ne) kompensuojamais) yra aprūpinami išskirtinai GĮ lėšomis. Neatlikus išsamaus dokumentų dėl vaistinių preparatų įsigijimo ir apskaitos finansinio audito, nėra galimybės paneigti arba patvirtinti pirmiau nurodytų aplinkybių (Šv. Arkangelo Mykolo; Kalvarijos GN).

18. Dėl lytinio švietimo ir kontraceptinių priemonių prieinamumo

18.1. Lytinio švietimo bei kontracepcijos taikymo klausimais Lietuvoje priimta nėra konkrečių teisės aktų, kurie tai numatytų, tačiau tokiu atveju reikia vadovautis CPT standartų nuostatomis, taikomomis laisvės atėmimo vietoms, kur nurodoma, kad privalu parengti išsamią mokymo apie užkrečiamas ligas programą, kurioje turėtų būti aiškinami ligos perdavimo būdai ir apsaugos metodai bei atitinkamų prevencijos priemonių naudojimas. Ypatingą dėmesį derėtų skirti aiškinimui apie pavojų užsikrėsti ŽIV arba hepatitu (B ir C) lytinių kontaktų metu, kokį vaidmenį atlieka įvairūs kūno skysčiai kaip ŽIV ir hepatito virusų nešiotojai (ištrauka iš Vienuoliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2001) 16], 31 p.).

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2017-10-06 ataskaita Nr. 2017/1-104 „Po vizitų Utenos apskrities suaugusiųjų globos įstaigose: Visagino socialinės globos namuose, VšĮ Utenos Kristaus žengimo į dangų parapijos globos namuose, Anykščių socialinės globos namuose, Utenos specialiojoje mokykloje daugiafunkciniame centre, VšĮ Krizių centre „Angelų pieva“, VšĮ Mielagėnų palaimintojo J. Matulaičio parapijuose globos namuose, Utenos socialinės globos namuose“.

Seimo kontrolierius 2015-09-14 ataskaitoje Nr. 2015/1-74⁷ yra pažymėjęs, kad, siekiant garantuoti moterų apsaugą nuo nepageidaujamo nėštumo, globos namuose poroms turi būti prieinama kontracepcija pagal gydytojo rekomendacijas, taip pat (tiek esant pageidavimui, tiek globos namų iniciatyva) gyventojai konsultuojami visais lytinio švietimo klausimais. Be to, labai svarbu pažymėti, kad žmogui turi būti suteikiama galimybė pasirinkti jam priimtina kontracepcijos priemonę, o globos namai privalo ja aprūpinti.

18.2. Vizitų metu nustatyta, kad nevykdomas gyventojų švietimas apie seksualinę / reprodukcinę sveikatą, šalutinį kontracepcijos poveikį (Gudkaimio GN), taip pat neužtikrinamas kontraceptinių priemonių prieinamumas (Suvalkijos ir Gudkaimio GN).

6 SKYRIUS

MAITINIMO ORGANIZAVIMAS

19. *Dėl gyventojų supažindinimo su valgiaraščiu, galimybės teikti pageidavimus*

19.1. Pagal Aprašo 4 priedo 11.3 p., socialinės globos namuose asmeniui turi būti sudaryta galimybė jam suprantama forma kasdien susipažinti su valgiaraščiu, iš anksto pateikti pageidavimus dėl maisto produktų arba patiekalų asortimento, į kuriuos, esant galimybei, yra atsižvelgiama.

19.2. Vertinant, ar gyventojai tinkamai supažindinami su valgiaraščiu, buvo nustatyta, kad:

19.2.1. visose vizituotose GĮ gyventojai kasdien iš anksto jiems suprantama forma yra supažindinami su valgiaraščiais: šie patalpinami informaciniuose stenduose arba padedami gyventojų poilsio kambariuose ar virtuvėlėse; sunkiai judančius arba visai nevaikštančius gyventojus darbuotojai su valgiaraščiais supažindina žodžiu.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nė vienoje iš vizituotų GĮ nė vienas gyventojas neturėjo nusiskundimų dėl nepateikiamos informacijos apie valgiaraščius. Dauguma sunkiai judančių arba apskritai nevaikštančių asmenų teigė, kad personalas pagal galimybes stengiasi juos supažindinti su valgiaraščiu, t. y., žodžiu paaiškina, kokie yra dienos patiekalai;

19.2.2. GĮ savo praktikoje labai skirtingai supažindina gyventojus su valgiaraščiais, dėl ko vienoje iš jų informacija yra lengviau prieinama ir suprantama nei kitose, pavyzdžiui.:

19.2.2.1. valgykloje yra specialus stendas, kuriame kiekvieną dieną atsakingi už maitinimo organizavimą darbuotojai markeriu (didelio šrifto raidėmis) užrašo dienos valgiaraštį (Marijampolės GN);

19.2.2.2. valgiaraščiai atspausdinti didelio šrifto raidėmis (Šv. Arkangelo Mykolo GN ir Kazlų Rūdos SPC);

19.2.2.3. kiekvieną rytą, išskyrus savaitgalį, prieš pusryčius valgykloje socialiniai darbuotojai gyventojams papasakoja apie dienos valgiaraštį, kuris taip pat atspausdinamas didelio šrifto raidėmis (Kalvarijos GN);

19.2.2.4. valgiaraštis parašytas ranka mažu šriftu ir patalpintas aukštai pakabintame stende (aukščiau nei akių lygis) (Kudirkos Naumiesčio SPC);

19.2.2.5. informacija valgiaraštyje pateikiama labai sudėtingai, t. y., pateikiamas kelių savaitių patiekalų asortimentas, savaitės žymint kaip lygines ir nelygines, atitinkamai pačiam gyventojui pagal (ne) lygines savaites reikia susirasti aktualios savaitės reikalingą dieną, ir tik tuomet sužinomi tos dienos patiekalai (Kukarskės GN). Pažymėtina, kad paprašius perskaityti valgiaraštį ir nurodyti, kokie patiekalai yra pateikiami gyventojams vizito dieną, tiek socialinė darbuotoja, tiek GĮ administracijos atstovė negebėjo to atlikti;

19.2.2.6. valgiaraštis atspausdintas mažu šriftu, patalpintas įmautėje ir padėtas koridoriuje ant komodos (Marijampolės PSCP).

⁷ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2015-09-14 ataskaita Nr. 2015/1-74 „Dėl žmogaus teisių padėties Kauno apskrities suaugusių asmenų globos įstaigose: VšĮ Rumšiškių senelių globos namuose „Aukšinis amžius“, VšĮ „Globasta“, VšĮ Ežerėlio slaugos namuose, Kauno panemunės senelių globos namai, Kėdainių socialinės globos namuose, Jonavos globos namuose, Čekiškės socialinės globos ir priežiūros namuose, VšĮ senelių namuose „Užusaliai“, VšĮ „Amžiaus žiedas“ ir Vilijampolės socialinės globos namuose“.

19.3. Vertinant, ar sudarytos tinkamos sąlygos gyventojams pateikti pageidavimus dėl maisto produktų ir patiekalų asortimento, buvo nustatyta, kad:

19.3.1. visos GĮ pagal savo galimybes stengiasi surinkti informaciją iš gyventojų dėl jų (ne) mėgstamų maisto produktų ir patiekalų, taip pat į tai atsižvelgti;

19.3.2. GĮ skirtingais būdais ir priemonėmis atlieka pirmiau minėtos informacijos rinkimą, pavyzdžiui.:

19.3.2.1. už maitinimą atsakingi darbuotojai, vykdant gyventojų maitinimą, periodiškai su jais bendrauja (Marijampolės, Suvalkijos, Gudkaimio, Kalvarijos GN, Marijampolės PSPC ir Švč. Marijos GN);

19.3.2.2. periodiškai vykdoma anketinė gyventojų apklausa, kuomet (pagal gyventojų pageidavimą) anketas jie pildo patys arba paprašo darbuotojų atlikti tai jų akivaizdoje (pateikdami savo pageidavimus dėl maitinimo) (Šv. Arkangelo Mykolo, Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC ir Švč. Marijos GN).

20. Dėl gyventojų maitinimo vietų

20.1. Asmenys, esantys socialinės globos namuose ir dėl įgimtų ar įgytų fizinių ir / arba psichinių sutrikimų iš dalies ar visiškai negalintys savarankiškai pasirūpinti savimi, yra priklausomi nuo socialinių įstaigų personalo. Tai nereiškia, kad šie asmenys, nepriklausomai nuo jų negalios pobūdžio, neturi tokių pačių teisių kaip ir visi kiti asmenys. Šių asmenų teisėms užtikrinti yra skirtos Neįgaliųjų įstatymo nuostatos, kuriose, be kita ko nustatyta, kad neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai, jie turi būti nuolat skatinami būti savarankiški, taip pat jiems turi būti sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse (Neįgaliųjų įstatymo 3 str. 1 d. 1, 5 ir 6 p.).

Socialinės globos namuose, atsižvelgiant į asmens sveikatos būklę ir jo savarankiškumą, turi būti paisoma asmens teisės pasirinkti, kur jam valgyti – savo kambarielyje ar bendroje valgykloje. Asmuo valgomajame turi turėti galimybę pasirinkti savo nuolatinę vietą (Aprašo 4 priedo 11.4. punktas).

Nustatant maitinimo tvarką, labai svarbu, kad būtų atsižvelgiama į ypatingus neįgaliųjų poreikius (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 35 p.).

Seimo kontrolierius atkreipia dėmesį, kad GĮ gyventojams, kurių mobilumas yra ribotas, labai svarbu užtikrinti, kad jie galėtų pavalgyti valgyklose, o tam būtina jiems ne tik suteikti specialius leidžiančius judėti įrenginius, tačiau ir darbuotojams aktyviai dalyvauti vykdant jų sveikatos būklės kontrolę, teikiant visapusę pagalbą sukuriant ir palaikant reikalingas socialines / emocines sąlygas.

20.2. Vizitų metu nustatyta, kad:

20.2.1. GĮ turi valgyklas, kuriose gyventojams sudarytos tinkamos sąlygos maitintis. GĮ darbuotojai pagal galimybes sudaro sąlygas, kad valgyklose galėtų maitintis ir gyventojai, turintys judėjimo negalią, pvz., darbuotojai padeda asmenims, kurie juda neįgaliojo vežimėliu, su vaikštyne, ramentais ir pan., pasiekti valgyklą, taip pat valgyklose sudarytos sąlygos prie stalo privažiuoti su neįgaliojo vežimėliu (Marijampolės, Šv. Arkangelo Mykolo, Suvalkijos GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Gudkaimio, Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC ir Švč. Marijos GN);

20.2.2. visų GĮ gyventojai, kurie dėl sveikatos būklės turi tokią judėjimo negalią, kad jiems nebeįmanoma sudaryti sąlygų valgyti arba valgykloje, arba poilsio zonoje arba virtuvėlėse, yra maitinami savo gyvenamuosiuose kambariuose;

20.2.3. GĮ yra sudariusios sąlygas savo gyventojams valgyti poilsio zonose ar gyventojams skirtose valgyklėlėse (Marijampolės, Šv. Arkangelo Mykolo, Suvalkijos GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Gudkaimio, Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC, Marijampolės PSPC ir Švč. Marijos GN);

20.2.4. Kukarskės GN apskritai nėra atskiros patalpos, kur gyventojai galėtų valgyti;

20.2.5. nė vienos GĮ gyventojai šiltuoju metų sezonu nemaitinami ne patalpose, kadangi arba jie nežino apie tokią galimybę, arba ja negali pasinaudoti / ji nėra sudaryta.

21. Dėl pagalbos valgant ir naudojimosi stalo įrankiais

21.1. Asmeniui, kuris pats negali savarankiškai pavalgyti, užtikrinama individuali, diskretiška personalo pagalba valgant. Socialinės globos įstaiga užtikrina, kad kiekvienam maitinimo metu savarankiškai negalinčiam pavalgyti asmeniui būtų priskirtas pagalbą valgant teikiantis asmuo (personalo narys) (Aprašo 4 priedo 11.7 p.).

Asmuo turi būti aprūpintas priemonėmis, padedančiomis lavinti bei palaikyti asmens dėl sveikatos būklės neturimus ar prarastus įgūdžius (Aprašo 4 priedo 8.4 p. 2 d.).

Pagal tarptautinius standartus, galimybė atlikti kasdienius veiksmus, tokius kaip valgymas naudojant visus stalo įrankius sėdint prie stalo, yra sudėtine psichologinės ir socialinės reabilitacijos programų dalis (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 35 p.). Maitinimas GĮ turėtų būti organizuojamas taip, kad gyventojas valgytų naudodamasis visais stalo įrankiais.

21.2 Seimo kontrolieriui vykdant NKP funkcijas ir vizituojant GĮ, 2014–2017 metais visuomet būdavo nustatoma, kad kai kurios GĮ, atsižvelgdamos į gyventojų įgūdžius, jam skiria atitinkamus stalo įrankius, t. y., vieniems duodami visi (šakutė, peilis ir šaukštas), o kitiems tik dalis įrankių (nurodė darbuotojai ir gyventojai), arba maitinimo metu gyventojams apskritai neišduodami peiliai, taigi GĮ gyventojai visai neskatinami naudotis visais stalo įrankiais.

21.3. Vizituojant GĮ, veikiančias Marijampolės apskrityje, nustatyta, kad:

21.3.1. beveik visose GĮ, išskyrus Gudkaimio GN, yra užtikrinama personalo pagalba gyventojui valgant. Gudkaimio GN neatsižvelgiama į gyventojų sveikatos būklę, sunkiai kramtančiam ir neturinčiam fizinės jėgos pjaustyti maistą gyventojui patiekiamas nepjaustytas maistas, o darbuotoja neteikia pagalbos tokiam gyventojui valgant;

21.3.2. beveik visos GĮ skatina gyventojus valgio metu naudotis visais stalo įrankiais, išskyrus Marijampolės PSPC, kurioje: gyventojai neskatinami naudotis visais stalo įrankiais maitinimo metu; didžiajai daugumai gyventojų duodami tik šaukštai, labai retais – atvejais šakutės, o peiliai niekada neišduodami.

7 SKYRIUS

GYVENTOJŲ SUPAŽINDINIMAS SU TEISĖMIS IR PAREIGOMIS INFORMACIJOS PRIEINAMUMAS IR KREIPIMŪSI TEIKIMAS

22. Dėl gyventojų supažindinimo su jų teisėmis ir pareigomis

22.1. GĮ apgyvendintas asmuo jam priimtina forma iki sutarties pasirašymo turi būti supažindintas su įstaigos vidaus tvarkos taisyklėmis bei kitais įstaigos veiklą reglamentuojančiais dokumentais ir tai turi būti užfiksuota sutartyje arba asmens byloje (Aprašo 4 priedo 3.2 p.).

CPT standartuose yra numatyta, kad GĮ gyventojai turi būti tinkamai supažindinami su jų teisėmis ir pareigomis, t. y., užtikrinama, kad asmenys žinotų savo teises ir pareigas, galėtų maksimaliai jas įgyvendinti (Dvyliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2002) 15] 44 p.).

Seimo kontrolierius 2017-10-31 ataskaitoje Nr. PRJ2017/1-123⁸ yra pažymėjęs, kad, gyventojas turėtų būti supažindinamas su GĮ vidaus tvarkos taisyklėmis, įvairiais būdais skatinant ir motyvuojant jį domėtis savo teisėmis ir pareigomis įstaigoje, šią informaciją teikiant jam suprantama forma ir kalba, siūlant diskutuoti apie vidaus tvarkos taisyklių normas, numatomą paskatinimą už jų tinkamą įgyvendinimą ar nuobaudas už nesilaikymą ir pan. Visas supažindinimo procesas turi būti įdomus gyventojui, taip pat būtinas pakartojimas, vertinant kiekvieno gyventojų sveikatos būklę, kad būtų užtikrintas pateikiamos informacijos įsisavinimas. Minimose Seimo kontrolieriaus ataskaitoje taip pat yra pateikti ir vidaus tvarkos taisyklių, parengtų gyventojams suprantama kalba, pavyzdžiai.

22.2. Apsilankius GĮ buvo nustatyta, kad:

⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2017-10-31 ataskaita Nr. PRJ2017/1-123 „Dėl žmogaus teisių padėties Alytaus apskrities suaugusių asmenų globos įstaigose: Pivašiūnų švč. M. Marijos ėmimo į dangų parapijos senelių globos namuose, Rumbonių švč. Trejybės parapijos senelių globos namuose, Varėnos globos namuose, Merkinės globos namuose, Alytaus rajono savivaldybės Miroslavo globos namuose, viešojoje įstaigoje Kapčiamiesčio globos namuose, Lazdijų socialinių paslaugų centre“.

22.2.1. visų GĮ dauguma gyventojų žino vidaus tvarkos taisykles, jose nustatytas savo teises ir pareigas;

22.2.2. visų GĮ darbuotojai periodiškai gyventojams primena, kad jiems privaloma laikytis tvarkos, gyvenimo ir elgesio normų bei kt., tačiau vis tiek buvo globotinių, kurie neprisimena arba nenori prisiminti (patys globotiniai nurodė, kad jiems „neįdomios taisyklės“ (citatų kalba netaisyta) vidaus tvarkos taisyklių;

22.2.3. GĮ vidaus tvarkos taisyklės nėra pritaikytos kai kuriems gyventojams pagal jų sveikatos būklę (taisyklės atspausdintos mažu, regos negalią turintiems gyventojams neįskaitomu šriftu) (Šv. Arkangelo Mykolo, Suvalkijos ir Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio ir Kazlų Rūdos SPC);

22.2.4. psichologinės pagalbos, emocinės paramos telefonų numeriai nėra patalpinti informaciniuose stenduose;

22.2.5. GĮ vidaus tvarkos taisyklės patalpintos gyventojams sunkiai prieinamose vietose:

22.2.5.1. stendas su vidaus tvarkos taisyklėmis pakabintas po laiptais, o prieėjimas prie jo užstatytas neįgalųjų vežimėliais ir vaikštynėmis (Kazlų Rūdos SPC);

22.2.5.2. vidaus tvarkos taisyklės yra įmautėje, kuri segtukais pritvirtinta prie informacinio stendo taip, kad išimti šių taisyklių iš įmautės nėra įmanoma (Kukarskės GN);

22.2.5.3. gyventojų kambariuose yra tik ištraukos iš vidaus tvarkos taisyklių, kuriose numatyti draudimai ir pareigos. Norint susipažinti su vidaus tvarkos taisyklėse nustatytais teisėmis, gyventojai viso taisyklių teksto turi prašyti GĮ darbuotojų (Gudkaimio GN).

Gerosios praktikos pavyzdys:

Pagrindinės gyventojų pareigos ir teisės, taikytinos GĮ, yra išdėstytos viename rašte (dideliu šriftu), kuris įrėmintas ir pakabintas žmogaus akių aukštyje kiekviename gyvenamajame kambaryje (Švč. Marijos GN).

23. Dėl galimybės teikti kreipimusis

23.1. Socialinės globos įstaigose asmenys yra supažindinami su nusiskundimų, prašymų pateikimo bei jų nagrinėjimo šiose įstaigose procedūra ir žino, kad, baigus nagrinėti skundą arba prašymą, jam priimtina forma bus supažindintas su gautomis išvadomis bei sprendimais (Aprašo 4 priedo 13.2 p.).

Seimo kontrolierius savo 2016-12-30 ataskaitoje Nr. 2016/1-116⁹ ir 2017-10-06 ataskaitoje Nr. 2017/1-104¹⁰ atkreipė dėmesį, jog darbuotojai turi imtis visų įmanomų priemonių, kad globotiniams būtų sudarytos tinkamos sąlygos anonimiškai pateikti savo kreipimusis tiek GĮ administracijai, tiek bet kuriam jos darbuotojui. Taip pat buvo paaiškinta, kas laikytina tinkamu anoniminių kreipimūsi pateikimo sąlygų sudarymu ir kad yra būtina, jog GĮ turėtų patvirtintas vidines tvarkas, kuriose būtų nustatyta kreipimūsi, įskaitant anoniminių, teikimo, nagrinėjo ir atsakymo į juos teikimo tvarka.

23.2. Vizito metu nustatyta, kad:

23.2.1. visose lankytose GĮ užtikrinama gyventojų teisė jiems teikti nusiskundimus, prašymus, pasiūlymus, GĮ darbuotojai išklauso gyventojų pageidavimus ir užduodamus klausimus, tačiau dėl didelio darbo krūvio susiklostę situacijų, kuomet pamirštamas gyventojų išsakytas pageidavimas ir (arba) užduotas klausimas;

23.2.2. visų GĮ gyventojai kreipimusis teikia žodžiu, jie nėra to pratę daryti raštu;

23.2.3. nėra anoniminių raštiškų kreipimūsi pateikimo dėžutės (Kudirkos Naumiesčio SPC, Kukarskės ir Kalvarijos GN, Marijampolės SPC).

⁹ LR Seimo kontrolieriaus 2016-12-30 ataskaita Nr. 2016/1-116 „Dėl žmogaus teisių padėties Prienų globos namuose“.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2017-10-06 ataskaita Nr. 2017/1-104 „Po vizitų Utenos apskrities suaugusiųjų globos įstaigose: Visagino socialinės globos namuose, VŠĮ Utenos Kristaus žengimo į dangų parapijos globos namuose, Anykščių socialinės globos namuose, Utenos specialiojoje mokykloje daugiafunkciniame centre, VŠĮ Krizių centre „Angelų pieva“, VŠĮ Mielagėnų palaimintojo J. Matulaičio parapijuose globos namuose, Utenos socialinės globos namuose“.

III. IŠVADOS

24. Apibendrinant patikrinimų metu nustatytas aplinkybes, susijusias su globotinių gyvenimo ir jų teisių padėtimi globos įstaigose, pažymėtina:

24.1. ne visose GĮ yra užtikrintas teisės aktų reikalavimus ir gyventojų poreikius atitinkantis darbuotojų pareigybių (socialinių darbuotojų, padėjėjų ir kitų specialistų) skaičius (Marijampolės GN, Gudkaimio GN, Kudirkos Naumiesčio GN);

24.2. vienam naktį dirbančiam darbuotojui stebėti numatytas maksimalus gyventojų skaičius (40) yra per didelis, jei įstaigoje yra gyventojų su sunkia negalia;

24.3. darbuotojams trūksta žinių apie Neįgaliųjų konvencijos reikalavimų taikymą (Marijampolės GN, Šv. Arkangelo Mykolo GN, Gudkaimio GN), taip pat konfliktų psichologijos, smurto prevencijos žinių bei įgūdžių, kuriuos pasitelkę jie gebėtų valdyti agresyvų asmens elgesį, užtikrinti vyresnio amžiaus žmonių socialinės globos teises (Marijampolės PSPC), taip pat ne visuomet turima lėšų kvalifikacijos kėlimui (Šv. Arkangelo Mykolo GN);

24.4. ne visose GĮ aplinka atitinka neįgaliųjų poreikius: nepritaikyta teritorija, nėra kiemelio, pavėsinės, suoliukų, takelių pravažiuoti vežimėliu (Marijampolės PSPC); takeliai įstaigos teritorijoje nepritaikyti (slenksčiai, duobėta danga) judėjimo neįgalia turinčių asmenų poreikiams (Gudkaimio GN);

24.5. nesudaryta galimybė gulinčius asmenis, taip pat turinčius judėjimo negalia, išvežti į lauką (Marijampolės PSPC, Kukarskės GN);

24.6. nepritaikytos asmens higienos patalpos asmenims su judėjimo negalia (Marijampolės PSPC, Kalvarijos GN, Suvalkijos GN).

24.7. neužtikrinta, kad gyvenamuosiuose kambariuose (antrajame gyvenamojo pastato aukšte) langų aukštis ir (arba) lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą, sėdint arba gulint (Marijampolės specialieji GN);

24.8. ne visos įstaigos yra apsirūpinusios darbuotojams reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis (Marijampolės PSPC, Kukarskės GN, Kazlų Rūdos SPC);

24.9. ne visiems gyventojams sudaryta galimybė bet kuriuo metu, esant poreikiui, pasinaudoti pagalbos kvietimo sistema (PKS) (Šv. Arkangelo Mykolo GN, Kalvarijos GN, Kudirkos Naumiesčio SPC) arba ne visi gyventojai gali ranka lengvai pasiekti pagalbos mygtuką (Suvalkijos GN, Kazlų Rūdos SPC);

24.10. nėra užtikrinamas tinkamas gyventojų asmens higienos paslaugų organizavimas (Marijampolės PSPC, Marijampolės GN, Gudkaimio GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Kalvarijos GN, Suvalkijos GN, Kukarskės GN, Kazlų Rūdos SPC);

24.11. gyventojai maudomi ir lovos skalbiniai keičiami rečiau nei kas 7 dienas (Marijampolės PSPC, Marijampolės GN);

24.12. asmens higienos patalpose neužtikrinama švara (Kudirkos Naumiesčio SPC, Gudkaimio GN), nėra muilo, tualetinio popieriaus, vienkartinį rankšluosčių, unitazų dangčių, higienos patalpoje – vonia su atšokusiu dangos sluoksniu (Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.12. nėra užtikrinama, kad visi drabužiai būtų skiriami individualiai, kiekvienam gyventojui (Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.13. ne visose įstaigose tinkamai užtikrinamas globotinių privatumas:

24.13.1. personalas, prieš įeidamas į kambarį, nepasibeldžia (Suvalkijos GN, Gudkaimio GN, Marijampolės PSPC);

24.13.2. nesudaroma galimybė asmenims gyventi nepereinamoje erdvėje (Marijampolės PSPC gyventojai apgyvendinti pereinamajame kambaryje, taip pat kambaryje, kurio durys neužsidaro);

24.13.3. nesudaroma galimybė gyventojams saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje [Marijampolės PSPC (nėra rakinamų spintelių, viename kambaryje trys gyventojai dalinasi viena nedidele spinta), Šv. Archangelo Mykolo GN, Kukarskės GN, Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC, Švč. Marijos GN];

24.13.4. nesudaroma galimybė gyventojams užsirakinti savo gyvenamąsias patalpas (Marijampolės PSPC, be to, vieno kambario durys – neužsidarančios), ne visi glojami asmenys apie šią galimybę žino [Suvalkijos GN (antrame korpuse), Marijampolės GN, Marijampolės PSPC];

24.13.5. glojiamasis apgyvendinamas arba į kitą kambarį perkeliamas (arba keičiamas jo kaimynas) be asmens sutikimo (Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC, Marijampolės PSPC);

24.13.6. GĮ darbuotojai neranda veiksmingų priemonių, kuriomis naudojantis būtų sprendžiami nesutariančių gyventojų tarpusavio konfliktai (Kalvarijos GN, Marijampolės PSPC);

24.13.7. neužtikrinamas asmenų naudojimosi kompiuteriu (elektroninio susirašinėjimo, Skype pokalbių) privatumas (Kalvarijos GN);

24.13.8. vidaus tvarkos taisyklių nuostatos, kuriose neapibrėžti atvejai, kada gyventojai bet kuriuo paros metu privalo išleisti darbuotojus į savo kambarį bei leisti tikrinti asmeninius daiktus ir jų laikymo vietą bei patalpas, sudaro prielaidas piktnaudžiauti ir riboti gyventojų teises daugiau, negu būtina (Marijampolės GN, Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.13.9. gyventojų asmens higienos patalpose nėra galimybių užsirakinti arba raktą tenka prašyti darbuotojų (Suvalkijos GN, Kazlų Rūdos SPC antrajame aukšte);

24.13.10. gyventojų kambariuose nenaudojama arba ne visuomet naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras (Šv. Archangelo Mykolo GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Marijampolės GN, Kukarskės GN (antrajame aukšte), Gudkaimio GN, Marijampolės PSPC), sveikatos priežiūros specialistų apžiūros metu (Marijampolės GN, Šv. Archangelo Mykolo GN, Kudirkos Naumiesčio SPC, Kukarskės GN Marijampolės PSPC);

24.13.11. bendruomenės slaugytoja dalyvauja gyventojų sveikatos priežiūros specialisto atliekamoje apžiūroje nesant gyventojų prašymui (visose įstaigose);

24.14. gyventojų rakinimas jo gyvenamajame kambaryje prieštarauja Aprašo nuostatomis (Kazlų Rūdos SPC); gyventojams, kurie orientuojasi aplinkoje, ribojama galimybė laisvai judėti po įstaigos teritoriją ir už juos ribų (Kalvarijos GN, Marijampolės PSPC, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.15. įstaigose, kuriose taikomos SP, jų taikymo tvarkos tobulintinos pagal CPT rekomendacijas;

24.16. glojamiems asmenims nesudaromos sąlygos jų gyvenamuosiuose kambariuose kurti savo individualią erdvę (Marijampolės PSPC);

24.17. nėra sudaryta galimybių savarankiškai išsiskalbti bei tvarkytis savo kambarius (Marijampolės PSPC), į virtuvėlę, kurioje gyventojai galėtų patys pasigaminti maistą, negali patekti asmenys neįgaliojo vėžimėliuose (Šv. Archangelo Mykolo GN), gyventojams nepatogu patiems gamintis maistą, nes reikalinga įranga patalpinta ir maisto gaminto reikmenų atskiros dalys yra sudėtos trijose atskirose rakinamose patalpose (Suvalkijos GN);

24.18. ne visose aplankytose įstaigose iki galo užtikrinami Aprašo 4 priedo reikalavimai dėl ISGP sudarymo, tikslinimo ir peržiūrėjimo:

24.18.1. naujai atvykusiems gyventojams ISGP nesudaromas (neperžiūrimas) per nustatytą terminą (Marijampolės PSPC);

24.18.2. ISGP nepateikiama informacija apie: asmens sveikatos būklę, socialinius ryšius, šeimą, taip pat priemones, susijusias su asmens socialinių ryšių tinklo sukūrimu, atkūrimu arba palaikymu (Suvalkijos GN), gyventojų sutikimą persikelti į kitą kambarį arba būti apgyvendintam su kitu asmeniu (Švč. Marijos GN), motyvaciją pradėti gyvenimą bendruomenėje (Marijampolės PSPC);

24.18.3. neužtikrinamas gyventojų dalyvavimas sudarant, peržiūrint planą arba jų pasirašytinas supažindinimas su planu (Marijampolės PSPC, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.18.4. ne visuose ISGP yra juos rengusių asmenų parašai (Marijampolės specialieji GN, Suvalkijos GN, Kalvarijos GN, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.18.5. gyventojai nežino, kuris asmuo ISGP yra nurodytas kaip jų „patikimas asmuo“ (Marijampolės GN, Kalvarijos GN);

24.18.6. nėra periodiškai vertinami pasiekti rezultatai, ne visų gyventojų ISGP peržiūrimi kartą per metus (Marijampolės PSPC, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.18.7. globos įstaigų gyventojai nėra supažindinami su socialinės veiklos (užimtumo, laisvalaikio) planais, tvarkaraščiais, žalingų įpročių prevencijos programomis; trūksta socialinio darbo su gyventojais planavimo, veiklos nuoseklumo, sistemiškumo (Marijampolės PSPC, Kudirkos Naumiesčio SPC);

24.18.8. sudarant ISGP nėra individualizuojami didesnę savarankiškumą turinčių asmenų poreikiai, pomėgiai, nenurodomos jiems skirtos užimtumo ir laisvalaikio priemonės, nėra vertinami šių gyventojų paslaugų poreikio pokyčiai ir motyvacija dalyvauti bendruomenės gyvenime, ne visuomet nurodomi pasiekti rezultatai ir tolesni veiksmai užsibrėžtiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti (Kazlų Rūdos SPC, Švč. Marijos GN, Gudkaimio GN);

24.19. ne visi gyventojai žino apie įstaigoje dirbantį psichologą (Kazlų Rūdos SPC);

24.20. nėra aiškios tvarkos, kaip gyventojai galėtų kreiptis psichologinės pagalbos (Kalvarijos GN);

24.21. gyventojams trūksta informacijos apie psichologo specialybę, darbo pobūdį, kreipimosi galimybes, jie nėra iš anksto supažindinami su GĮ dirbančiu specialistu (Kazlų Rūdos SPC);

24.22. informaciniuose stenduose nėra iškabintų pagalbos telefonų, emocinės paramos numerių (Kalvarijos GN, Kazlų Rūdos SPC);

24.23. psichologas neturi savo darbo vietos, negali užtikrinti pokalbių su gyventojais ir jų duomenų konfidencialumo (Kazlų Rūdos SPC);

24.24. psichologo konsultacijos dažnai yra epizodinės, neturi tęstinumo (pvz.: įvykus krizėms) (Kazlų Rūdos SPC);

24.25. darbuotojai nėra dalyvavę mokymuose, susijusiuose su savižudybių tema (Kalvarijos GN).

24.26. GĮ skirtingai supažindina gyventojus su valgiaraščiais, todėl vienoje iš jų informacija yra lengviau prieinama ir suprantama nei kitose (visos GĮ);

24.27. nėra gyventojams skirtos valgymo patalpos (Kukarskės GN);

24.28. gyventojams nesudarytos sąlygos šiltuoju metų sezonu maistą gauti ir valgyti ne patalpose (visos GĮ);

24.29. gyventojui valgant neužtikrinama personalo pagalba (Gudkaimio GN);

24.30. globojami asmenys neskatinami naudotis visais stalo įrankiais (Marijampolės PSPC);

24.31. vaistinius preparatus, kuriuos paskiria gydytojai, gyventojams kartais tekdavo įsigyti savo lėšomis (Šv. Arkangelo Mykolo ir Kalvarijos GN);

24.32. nevykdomas gyventojų švietimas: neteikiama informacija apie seksualinę / reprodukcinę sveikatą, šalutinį kontracepcijos poveikį (Gudkaimio GN);

24.33. neužtikrinamas kontraceptinių priemonių prieinamumas (Suvalkijos ir Gudkaimio GN);

24.34. vidaus tvarkos taisyklės nėra pritaikytos (forma, šrifto dydis) gyventojams pagal jų sveikatos būklę (Šv. Arkangelo Mykolo, Suvalkijos ir Kukarskės GN, Kudirkos Naumiesčio ir Kazlų Rūdos SPC);

24.35. GĮ vidaus tvarkos taisyklės patalpintos gyventojams sunkiai prieinamose (matomose) vietose (Kazlų Rūdos SPC, Kukarskės ir Gudkaimio GN);

24.36. gyventojams nesudarytos sąlygos anonimiškai pateikti kreipimusis (Kudirkos Naumiesčio SPC, Kukarskės ir Kalvarijos GN, Marijampolės SPC).

IV. REKOMENDACIJOS

36. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus suaugusiųjų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrui Linui Kukuraičiui** Darbo laiko sąnaudų normatyvuose nustatyti, kad maksimalus gyventojų skaičius, tenkantis prižiūrėti vienam naktį dirbančiam darbuotojui, būtų diferencijuotas, t. y., būtų numatytas

maksimalus senyvo amžiaus asmenų ir suaugusiųjų su negalia skaičius, tenkantis vienam darbuotojui, taip pat maksimalus asmenų su sunkia negalia skaičius, tenkantis vienam darbuotojui.

37. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimų globos įstaigose metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja atitinkamų globos įstaigų vadovams:

37.1. viešosios įstaigos Marijampolės pirminės sveikatos priežiūros centro direktoriui Mantui Čėsnai imtis priemonių, kad:

37.1.1. į darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planą būtų įtrauktos mokymų temos konfliktų psichologijos, smurto prevencijos, agresyvaus elgesio valdymo ir vyresnio amžiaus žmonių teisių institucinėje globoje klausimais;

37.1.2. įstaigos teritorija ir patalpos būtų pritaikytos neįgaliųjų poreikiams;

37.1.3. negalintiems vaikščioti asmenims būtų sudarytos galimybės pabūti gryname ore;

37.1.4. įstaiga apsirūpintų darbuotojams reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis;

37.1.5. būtų tinkamai organizuotos asmens higienos paslaugos gyventojams atsižvelgiant į kiekvieno asmens poreikius; gyventojai būtų maudomi ir lovos skalbiniai keičiami ne rečiau nei kas 7 dienas;

37.1.6. personalas, prieš įeidamas į gyventojų kambarį, visuomet pasibelstų (net jei durys yra praviros);

37.1.7. įstaigoje nebūtų pereinamųjų gyventojų kambarių, prie kambario durų esantys baldai netrukdytų uždarant kambario duris;

37.1.8. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje;

37.1.9. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė užsirakinti savo gyvenamąsias patalpas;

37.1.10. globojamas asmuo būtų apgyvendinamas konkrečiame kambaryje arba į kitą kambarį perkeliamas (arba keičiamas jo kaimynas) tik asmens sutikimu (išskyrus būtinus atvejus);

37.1.11. būtų atkreiptas dėmesys į kartu gyvenančių asmenų nesutarimus ir siekiama juos spręsti;

37.1.12. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras ir sveikatos priežiūros specialistų apžiūros metu;

37.1.13. būtų nuolat plečiamos darbuotojų ir gyventojų žinios apie privatumą;

37.1.14. gyventojams, kurie orientuojasi aplinkoje, būtų užtikrinama galimybė laisvai judėti po įstaigos teritoriją bei už jos ribų ir apie šią galimybę jie būtų tinkamai informuoti;

37.1.15. gyventojams būtų sudaryta galimybė savarankiškai išsiskalbti bei tvarkytis savo kambarius;

37.1.16. visiems naujai atvykusiems gyventojams ISGP būtų sudaromas per Apraše nustatytus (1–1,5 mėn.) terminus;

37.1.17. ISGP būtų rengiami gyventojui, kuriam jis sudaromas, dalyvaujant ir su šiais planais gyventojai ir (arba) jų atstovai bei artimieji būtų supažindinami pasirašytinai;

37.1.18. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.1.19. gyventojų ISGP būtų peržiūrimi ne rečiau kaip kartą per metus;

37.1.20. gyventojams būtų reguliariai primenama apie ISGP numatytus tikslus, priemones, rezultatus ir užtikrinamas veiksmingais jų dalyvavimas sudarant bei peržiūrint ISGP; visiems gyventojams būtų reguliariai primenama, kuris asmuo ISGP yra nurodytas kaip jų „patikimas asmuo“.

37.1.21. socialinis darbas su gyventojais būtų vykdomas nuosekliai ir sistemiškai: peržiūrint ISGP būtų tikslinami pasiekti rezultatai, vertinami poreikių pokyčiai ir šia informacija remiamasi sudarant kitų metų ISGP arba jį papildant;

37.1.22. gyventojai būtų skatinami naudotis visais stalo įrankiais;

37.1.23. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.2. Marijampolės specialiųjų socialinės globos namų direktorei Vidutai Bačkierienei imtis priemonių, kad:

37.2.1. būtų užtikrintas teisės aktų reikalavimus ir gyventojų poreikius atitinkantis darbuotojų pareigybių (individualiosios priežiūros personalo prižiūrėti asmenis su sunkia negalia) skaičius;

37.2.2. į darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planą būtų įtrauktos temos, susijusios su Neįgaliųjų konvencija;

37.2.3. būtų nuolat plečiamos darbuotojų ir gyventojų žinios apie privatumą, įskaitant apie galimybę turėti savo gyvenamojo kambario raktą ir šį kambarį užrakinti;

37.2.4. vidaus tvarkos taisyklėse būtų nurodyti konkretūs pagrindai, kokiais atvejais gyventojai bet kuriuo paros metu privalo įsileisti darbuotojus į savo kambarį bei leisti tikrinti asmeninius daiktus ir jų laikymo vietą bei patalpas;

37.2.5. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras ir sveikatos priežiūros specialistų apžiūros metu;

37.2.6. visuose gyvenamuosiuose kambariuose langų aukštis ir (arba) lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą, sėdint arba gulint;

37.2.7. gyventojai būtų maudomi ir lovos skalbiniai keičiami ne rečiau nei kas 7 dienas;

37.2.8. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.2.9. socialinis darbas su gyventojais būtų vykdomas nuosekliai ir sistemiškai: sudarant ir peržiūrint ISGP, šiuose planuose būtų pažymimos visos gyventojų poreikių užtikrinimui būtinos sritys, taip pat nurodomi poreikių pokyčiai, jiems užtikrinti būtinos priemonės, pasiekti rezultatai ir šia informacija remiamasi sudarant kitų metų ISGP (arba jį papildant);

37.2.10. būtų sudarytos sąlygos gyventojams teikti anoniminius kreipimusis;

37.3. Vilkaviškio rajono savivaldybės Gudkaimio globos namų direktoriui Rimui Murinui imtis priemonių, kad:

37.3.1. būtų užtikrintas teisės aktų reikalavimus ir gyventojų poreikius atitinkantis darbuotojų pareigybių (individualiosios priežiūros personalo prižiūrėti asmenis su sunkia negalia) skaičius;

37.3.2. į darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planą būtų įtraukta Neįgaliųjų konvencijos reikalavimų tema;

37.3.3. personalas, prieš įeidamas į gyventojų kambarį, visuomet pasibelstų (net jei durys yra praviros);

37.3.4. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras;

37.3.5. takeliai įstaigos teritorijoje būtų pritaikyti judėjimo neįgalia turinčių asmenų poreikiams;

37.3.6. būtų užtikrinama švara gyventojų asmens higienos patalpose; pažymėtos vyrų ir moterų higienos patalpos;

37.3.7. ISGP būtų rengiamas gyventojui, kuriam jis sudaromas, dalyvaujant ir su parengtais planais gyventojai ir (arba) jų atstovai bei artimieji būtų supažindinami pasirašytinai;

37.3.8. ISGP būtų individualizuojami ne tik iš dalies savarankiškų, bet ir visiškai savarankiškų gyventojų poreikiai, pomėgiai, nurodomos užimtumo ir laisvalaikio priemonės, vertinami paslaugų poreikio pokyčiai ir gyventojų motyvacija dalyvauti bendruomenės gyvenime, nurodomi pasiekti rezultatai ir tolesni veiksmai užsibrėžtiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti;

37.3.9. esant poreikiui, valgymo metu gyventojams būtų teikiama pagalba;

37.3.10. organizuojamas gyventojų lytinis švietimas ir užtikrinamas kontraceptinių priemonių prieinamumas;

37.3.11. gyventojams vidaus tvarkos taisyklės būtų lengvai prieinamos;

37.3.12. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.4. Kudirkos Naumiesčio parapijos socialinės pagalbos centro direktoriui Donatui Jasulaičiui imtis priemonių, kad:

37.4.1. būtų užtikrintas teisės aktų reikalavimus ir gyventojų poreikius atitinkantis darbuotojų pareigybių (vyriausiojo socialinio darbuotojo arba socialinio padalinio vadovo ir socialinio darbuotojo) skaičius;

37.4.2. vidaus tvarkos taisyklėse būtų nurodyti konkretūs pagrindai, kokiais atvejais gyventojai bet kuriuo paros metu privalo įsileisti darbuotojus į savo kambarį bei leisti tikrinti asmeninius daiktus ir jų laikymo vietą bei patalpas;

37.4.3. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras ir sveikatos priežiūros specialistų apžiūros metu;

37.4.4. gyventojams, kurie orientuojasi aplinkoje, būtų užtikrinama galimybė laisvai judėti už jos ribų ir, jiems grįžus į įstaigą, nereikėtų ilgai laukti, kol jie bus įleisti;

37.4.5. informuoti Seimo kontrolierių dėl užraktų, užtikrinančių ir gyventojų saugumą, ir privatumą, įrengimo gyvenamuosiuose kambariuose (antrajame aukšte) bei gyventojų asmens higienos patalpose;

37.4.6. visiems gyventojams būtų sudaryta galimybė bet kuriuo metu, esant poreikiui, pasinaudoti PKS;

37.4.7. gyventojams būtų tinkamai organizuojamos asmens higienos paslaugos, asmens higienos patalpose būtų užtikrinta švara, tualetų patalpose būtų skystojo muilo, tualetinio popieriaus, vienkartinė rankšluosčių dėtuovė, unitazams pritvirtinti dangčiai, gyvenamojo pastato trečiojo aukšto asmens higienos patalpoje būtų pakeista (suremontuota) vonia su atšokusiu dangos sluoksniu; būtų pildomi žurnalai, kuriuose būtų fiksuojama informacija, pagal kurią būtų įmanoma nustatyti patalynės keitimo ir gyventojų maudymo dažnumą;

37.4.8. drabužiai būtų skiriami kiekvienam gyventojui, individualiai;

37.4.9. ISGP būtų rengiamas gyventojui, kuriam jis sudaromas, dalyvaujant ir su šiais planais gyventojai ir (arba) jų atstovai bei artimieji būtų supažindinami pasirašytinai;

37.4.10. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.4.11. ISGP būtų nurodyta jų sudarymo data ir visiems gyventojams parengti ISGP būtų peržiūrėti ne rečiau kaip kartą per metus;

37.4.12. socialinis darbas su gyventojais būtų vykdomas nuosekliai ir sistemiskai: visiems gyventojams būtų sudaryti vienodos formos ISGP, peržiūrint planus, būtų tikslinami pasiekti rezultatai, vertinami poreikių pokyčiai ir šia informacija remiamasi sudarant kitų metų ISGP arba jį papildant;

37.4.13. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.4.14. vidaus tvarkos taisyklės būtų pritaikytos ir tam tikros sveikatos būklės gyventojams pagal jų galimybes (atspausdintos pakankamai dideliu, regos negalią turintiems asmenims įskaitomu šriftu);

37.4.15. būtų sudarytos sąlygos gyventojams teikti anoniminius kreipimusis;

37.5. Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo globos namų direktorei Vilmai Požarskienei imtis priemonių, kad:

37.5.1. į darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo planą būtų įtrauktos temos, susijusios su Neįgaliųjų konvencija

37.5.2. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje;

37.5.3. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras bei sveikatos priežiūros specialistų apžiūros metu;

37.5.4. galimybė pasigaminti maistą savo reikmėms būtų užtikrinta ir gyventojams, judantiems neįgaliojo vėžimėliais;

37.5.5. PKS būtų sumontuota kiekvienam gyventojui lengvai ranka pasiekiamoje vietoje;

37.5.6. visiems naujai atvykusiems gyventojams ISGP būtų sudaromas per Apraše nustatytus (1–1,5 mėn.) terminus;

37.5.7. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.5.8. ISGP būtų pateikiama informacija apie asmens socialinius ryšius, šeimą, sveikatos būklę, taip pat apie priemones, susijusias su asmens socialinių ryšių tinklo sukūrimu, atkūrimu arba palaikymu;

37.5.9. peržiūrint ISGP būtų nurodomi poreikių pokyčiai, jų užtikrinimui būtinos priemonės, pasiekti rezultatai ir šia informacija remiamasi sudarant kitų metų ISGP (arba jį papildant);

37.5.10. visi gyventojai gydytojų paskirtais vaistiniais preparatais būtų aprūpinti įstaigos lėšomis;

37.5.11. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.5.12. vidaus tvarkos taisyklės būtų pritaikytos ir tam tikros sveikatos būklės gyventojams pagal jų galimybes (atspausdintos pakankamai dideliu, t. y. ,regos negalią turintiems asmenims įskaitomu šriftu);

37.6. Kalvarijos socialinės globos namų direktorei Nomedai Zavickaitei imtis priemonių, kad:

37.6.1. gyventojų kambariuose būtų įrengti tokie užraktai, siekiant užtikrinti ir saugumą, ir privatumą, o raktų dublikatai būtų saugomi tik darbuotojams prieinamoje vietoje;

37.6.2. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje;

37.6.3. gyventojas būtų apgyvendinamas konkrečiame kambaryje arba į kitą kambarį perkeliamas (arba keičiamas jo kaimynas) tik asmens sutikimu (išskyrus būtinus atvejus);

37.6.4. būtų atkreiptas dėmesys į kartu gyvenančių asmenų nesutarimus ir imamasi priemonių juos spręsti;

37.6.5. būtų užtikrinamas privatumas gyventojams naudojantis kompiuteriu;

37.6.6. gyventojams, kurie orientuojasi aplinkoje, būtų užtikrinama galimybė laisvai judėti po įstaigos teritoriją ir už juos ribų;

37.6.7. asmens higienos patalpos būtų pritaikytos judėjimo neįgalia turinčių asmenų poreikiams (įrengti ranktūriai);

37.6.8. būtų tinkamai organizuojamos asmens higienos paslaugos gyventojams, atsižvelgiant į kiekvieno asmens poreikius;

37.6.9. PKS būtų sumontuota kiekvienam gyventojui lengvai ranka pasiekiamoje vietoje, o pagalbos signalus priimančiuose nešiojamuose įrenginiuose būtų reguliariai keičiami maitinimo elementai;

37.6.10. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.6.11. būtų nustatyta aiški psichologinės pagalbos organizavimo gyventojams tvarka;

37.6.12. GĮ informaciniuose stenduose būtų pateikti emocinės paramos telefonų linijų numeriai;

37.6.13. būtų sudaryta galimybė kelti kvalifikaciją darbuotojams savižudybių, krizių valdymo temomis.

37.6.11. visi gyventojai gydytojų paskirtais vaistiniais preparatais būtų aprūpinti įstaigos lėšomis;

37.6.12. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke.

37.6.13. būtų sudarytos sąlygos gyventojams teikti anoniminius kreipimusis;

37.7. Švč. Marijos globos namų direktorei Zinai Urbienei imtis priemonių, kad:

37.7.1. gyventojų kambariuose būtų įrengti tokie užraktai, siekiant užtikrinti ir saugumą, ir privatumą;

37.7.2. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje;

37.7.3. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras;

37.7.4. suvaržymo priemonių taikymo tvarka būtų papildyta pagal CPT rekomendacijas, t. y., įtvirtinant: 1) tikslią suvaržymo priemonių taikymo veiksmų seką, 2) tai, kad kiekviena fiksavimo priemonė turi būti taikoma tik gavus aiškų gydytojo nurodymą arba nedelsiant jį informavus ir gavus jo leidimą, 3) kompetentingo asmens pareigą prieš fiksavimą gyventojui (jeigu jis sąmoningas arba, pagal poreikį, jo artimiesiems) suprantama forma paaiškinti SP taikymo priežastis ir veiksmų seką, 4) tai, kad SP neturi būti taikoma kitiems globojamiems asmenims matant (išskyrus atvejus, kai asmuo aiškiai išreiškia norą būti šalia tam tikro kito asmens) ir kiti gyventojai taip pat negali padėti taikyti SP, 5) SP naudojimo aptarimą su pacientu (po priemonės panaudojimo) siekiant paaiškinti priemonės taikymo priežastis, sumažinti patirtą psichologinę traumą, atkurti gydytojo ir paciento santykius (pasitikėjimą) bei sudaryti galimybę kartu rasti alternatyvius būdus asmeniui išlaikyti savikontrolę ir minimizuoti arba net užkirsti kelią agresyvaus elgesio protrūkiams, 6) asmens, kuriam taikyta priemonė, galimybę pridėti komentarą SP taikymo registravimo žurnale, gauti įrašo apie taikytas priemones kopiją, 7) tai, kad SP pritaiko tik personalas, apmokytas, kaip tinkamai naudoti fiksavimo priemones ir taikyti metodus, mažinančius asmens sužalojimo riziką (periodiškai vykdomas darbuotojų instruktažas), ir visi gyventojai būtų informuoti apie tvarką ir jos pasikeitimus;

37.7.5. pagalbos kvietimo sistemos signalą darbuotojai galėtų matyti ir (arba) girdėti susirinkimų ir (arba) pasitarimų kambaryje;

37.7.6. ISGP būtų pateikiama informacija apie gyventojų sutikimą persikelti į kitą kambarį arba būti apgyvendintam su kitu asmeniu, nenurodytos perkėlimo į kitą kambarį priežastys;

37.7.7. ISGP būtų individualizuojami ne tik iš dalies savarankiškų, bet ir visiškai savarankiškų gyventojų poreikiai, pomėgiai, nurodomos užimtumo ir laisvalaikio priemonės, vertinami paslaugų poreikio pokyčiai ir gyventojų motyvacija dalyvauti bendruomenės gyvenime, nurodomi pasiekti rezultatai ir tolesni veiksmai užsibrėžtiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti;

37.7.8. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.8. Suvalkijos socialinės globos namų direktorei Marytei Slavinskienei imtis priemonių, kad:

37.8.1. personalas, prieš įeidamas į gyventojų kambarį, visuomet pasibelstų (net jei durys yra praviros);

37.8.2. būtų nuolat plečiamos darbuotojų ir gyventojų žinios apie privatumą, įskaitant apie galimybę turėti gyvenamojo kambario raktą ir savo kambarį užrakinti;

37.8.3. visose gyventojų asmens higienos patalpose būtų įrengti užraktai, siekiant užtikrinti tiek saugumą, tiek privatumą;

37.8.4. suvaržymo priemonių taikymo tvarka būtų papildyta pagal CPT rekomendacijas įtvirtinant: 1) tikslią suvaržymo priemonių taikymo veiksmų seką, 2) tai, kad SP būtų parenkamos tokios, kurios mažiausiai ribotų asmenį, kuriam priemonė taikoma; priemonės taikymas minimizuotų žalos arba skausmo asmeniui riziką, kiek įmanoma išsaugant jo orumą (pavyzdžiui, asmens padėtis (veidu į viršų, rankomis žemyn) ir aprangos buvimas fiksavimo metu, diržų veržimo stiprumas (diržai neturi būti per stipriai suveržti ir nevaržyti saugių rankų ir kojų judesių), gyvybinių funkcijų (kvėpavimas, gebėjimas bendrauti) nevaržymas, galimų komplikacijų (hipoventiliacijos, odos nutrynimo, pragulų, kraujotakos ir raumenų sistemos sutrikimų), išvengimas ir pan.), 3) tai, kad kiekviena fiksavimo priemonė turi būti taikoma tik gavus aiškų gydytojo nurodymą arba nedelsiant jį informavus ir gavus jo leidimą, 4) tai, kad SP neturi būti taikoma kitiems globojamiems asmenims matant (išskyrus atvejus, kai asmuo aiškiai išreiškia norą būti šalia tam tikro kito asmens) ir kiti gyventojai taip pat negali padėti taikyti SP, 5) SP naudojimo aptarimą su pacientu (po priemonės panaudojimo) siekiant paaiškinti priemonės taikymo priežastis, sumažinti patirtą psichologinę traumą, atkurti gydytojo ir paciento santykius (pasitikėjimą) bei sudaryti galimybę kartu rasti alternatyvius būdus asmeniui išlaikyti savikontrolę ir minimizuoti arba net užkirsti kelią agresyvaus elgesio protrūkiams, 6) asmens, kuriam taikyta priemonė, galimybę pridėti komentarą SP taikymo registravimo žurnale, gauti įrašo apie taikytas priemones kopiją, 7) taip, kad SP pritaiko tik personalas, apmokytas, kaip tinkamai naudoti fiksavimo priemones ir taikyti metodus, mažinančius

asmens sužalojimo riziką (periodiškai vykdomas darbuotojų instruktažas), ir visi gyventojai būtų informuoti apie tvarką ir jos pasikeitimus;

37.8.5. apsvarstyti galimybę pagerinti sąlygas gyventojams, norintiems patiems gamintis maistą savo reikmėms;

37.8.6. asmens higienos patalpos būtų pritaikytos judėjimo negalia turinčių asmenų poreikiams (įrengti ranktūriai);

37.8.7. būtų tinkamai organizuojamos asmens higienos paslaugos gyventojams (pagrindinio gyvenamojo pastato asmens higienos patalpose būtų atliktas remontas, tinkamai veiktų ventiliacija);

37.8.8. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.8.9. ISGP būtų pateikiama informacija apie asmens socialinius ryšius, šeimą, sveikatos būklę, taip pat apie priemones, susijusias su asmens socialinių ryšių tinklo sukūrimu, atkūrimu arba palaikymu;

37.8.10. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.8.11. būtų užtikrintas kontraceptinių priemonių prieinamumas;

37.8.13. vidaus tvarkos taisyklės būtų pritaikytos ir tam tikros sveikatos būklės gyventojams pagal jų galimybes (atspausdintos pakankamai dideliu, t. y., regos negalia turintiems asmenims įskaitomu šriftu);

37.9. Kukarskės globos namų direktorei Astai Pranaitienei imtis priemonių, kad:

37.9.1. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje;

37.9.2. vidaus tvarkos taisyklėse būtų nurodyti konkretūs pagrindai, kokiais atvejais gyventojai bet kuriuo paros metu privalo įsileisti darbuotojus į savo kambarį bei leisti tikrinti asmeninius daiktus ir jų laikymo vietą bei patalpas;

37.9.3. gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras (antrajame aukšte) ir sveikatos priežiūros specialistų apžiūros metu;

37.9.4. gyventojui, kuriam taikomas juosmens fiksavimo diržas, būtų užtikrinta galimybė pačiam, prireikus, padedant darbuotojui, pasinaudoti asmens higienos patalpa ir pavalgyti (tam laikui atlaisvinant (nuimant) fiksavimo diržą);

37.9.5. suvaržymo priemonių taikymo tvarka būtų papildyta pagal CPT rekomendacijas įtvirtinant: 1) tai, kad kiekviena fiksavimo priemonė turi būti taikoma tik gavus aiškų gydytojo nurodymą arba nedelsiant jį informavus ir gavus jo leidimą, 2) tai, kad SP neturi būti taikoma kitiems globojamiems asmenims matant (išskyrus atvejus, kai asmuo aiškiai išreiškia norą būti šalia tam tikro kito asmens) ir kiti gyventojai taip pat negali padėti taikyti SP, 3) SP naudojimo aptarimą su pacientu (po priemonės panaudojimo) siekiant paaiškinti priemonės taikymo priežastis, sumažinti patirtą psichologinę traumą, atkurti gydytojo ir paciento santykius (pasitikėjimą) bei sudaryti galimybę kartu rasti alternatyvius būdus asmeniui išlaikyti savikontrolę ir minimizuoti arba net užkirsti kelią agresyvaus elgesio protrūkiams, 4) asmens, kuriam taikyta priemonė, galimybę pridėti komentarą SP taikymo registravimo žurnale, gauti įrašo apie taikytas priemones kopiją, 5) tai, kad SP pritaiko tik personalas, apmokytas, kaip tinkamai naudoti fiksavimo priemones ir taikyti metodus, mažinančius asmens sužalojimo riziką (periodiškai vykdomas darbuotojų instruktažas), ir visi gyventojai būtų informuoti apie tvarką ir jos pasikeitimus;

37.9.6. įstaigos teritorija būtų pritaikyta neįgaliųjų poreikiams;

37.9.7. negalintys vaikščioti asmenys turėtų galimybę pabūti gryname ore;

37.9.8. įstaiga apsirūpintų darbuotojams reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis;

37.9.9. būtų pildomi žurnalai, kuriuose būtų fiksuojama informacija, pagal kurią būtų įmanoma nustatyti patalynės keitimo ir gyventojų maudymo dažnumą;

37.9.10. ISGP būtų rengiamas gyventojui, kuriam jis sudaromas, dalyvaujant ir su parengtais planais gyventojai ir (arba) jų atstovai bei artimieji būtų supažindinami pasirašytinai;

37.9.11. visuose ISGP būtų juos rengusių asmenų parašai;

37.9.12. gyventojų ISGP būtų peržiūrėti ne rečiau kaip kartą per metus;

37.9.13. socialinis darbas su gyventojais būtų vykdomas nuosekliai ir sistemiškai: peržiūrint ISGP būtų tikslinami pasiekti rezultatai, poreikių pokyčiai ir šia informacija remiamasi sudarant kitų metų ISGP (arba jį papildant);

37.9.14. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.9.15. būtų įrengta gyventojams skirta valgymo patalpa;

37.9.16. vidaus tvarkos taisyklės būtų pritaikytos ir tam tikros grupės gyventojams pagal jų galimybes (atspausdintos pakankamai dideliu, t. y., regos negalią turintiems asmenims įskaitomu šriftu) ir laikomos jiems lengvai prieinamos (matomose) vietose;

37.9.17. būtų sudarytos sąlygos gyventojams teikti anoniminius kreipimusis;

37.10. viešosios įstaigos Kazlų Rūdos socialinės paramos centro direktorei Renatai Andriušienei imtis priemonių, kad:

37.10.1. gyventojams, atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti asmeninius daiktus savo atskiroje rakinamoje vietoje;

37.10.2. gyventojas būtų apgyvendinamas konkrečiame kambaryje arba į kitą kambarį perkeliamas (arba keičiamas jo kaimynas) tik asmens sutikimu (išskyrus būtinus atvejus);

37.10.3. gyventojų asmens higienos patalpose būtų sudaryta galimybė iš vidaus jose užsirašinti (o darbuotojas, prireikus, galėtų patekti į patalpą);

37.10.4. kiekvieno gyventojų laisvė judėti įstaigos teritorijoje būtų ribojama nepažeidžiant nei jo, nei kitų gyventojų teisių, t. y., siekiant apsaugoti paties gyventojų ir (arba) kitų gyventojų sveikatą arba gyvybę bei neribojant judėjimo laisvės daugiau, negu būtina;

37.10.5. suvaržymo priemonių taikymo tvarka būtų papildyta pagal CPT rekomendacijas įtvirtinant: 1) tikslią suvaržymo priemonių taikymo veiksmų seką, 2) tai, kad SP neturi būti taikoma kitiems globojamiems asmenims matant (išskyrus atvejus, kai asmuo aiškiai išreiškia norą būti šalia tam tikro kito asmens) ir kiti gyventojai taip pat negali padėti taikyti SP, 3) maksimalią priemonės taikymo trukmę, 4) priemonės taikymą registruoti ir individualiame lape, kuriame taip pat žymima priemonės taikymo pradžia ir pabaiga bei asmens, kuriam taikoma priemonė, stebėjimo aplinkybės, 5) SP naudojimo aptarimą su pacientu (po priemonės panaudojimo) siekiant paaiškinti priemonės taikymo priežastis, sumažinti patirtą psichologinę traumą, atkurti gydytojo ir paciento santykius (pasitikėjimą) bei sudaryti galimybę kartu rasti alternatyvius būdus asmeniui išlaikyti savikontrolę ir minimizuoti arba net užkirsti kelią agresyvaus elgesio protrūkiams, 6) asmens, kuriam taikyta priemonė, galimybę pridėti komentarą SP taikymo registravimo žurnale, gauti įrašo apie taikytas priemones kopiją, 7) tai, kad SP taiko tik personalas, apmokytas, kaip tinkamai naudoti fiksavimo priemones ir taikyti metodus, mažinančius asmens sužalojimo riziką (periodiškai vykdomas darbuotojų instruktažas), ir visi gyventojai būtų informuoti apie tvarką ir jos pasikeitimus;

37.10.6. pagalbos kvietimo sistemos mygtukas būtų įrengtas kiekvienam gyventojui lengvai ranka pasiekiamoje vietoje;

37.10.7. įstaiga apsirūpintų darbuotojus techninės pagalbos priemonėmis;

37.10.8. būtų tinkamai organizuojamos asmens higienos paslaugos gyventojams, atsižvelgiant į kiekvieno iš jų poreikius (atskirtos vyrų ir moterų dušo patalpos, tualetų patalpose ir dušuose būtų skystojo muilo);

37.10.9. ISGP būtų rengiamas gyventojui, kuriam jis sudaromas, dalyvaujant ir su parengtais planais gyventojai ir (arba) jų atstovai bei artimieji būtų supažindinami pasirašytinai;

37.10.10. ISGP būtų individualizuojami ne tik iš dalies savarankiškų, bet ir visiškai savarankiškų gyventojų poreikiai, pomėgiai, nurodomos užimtumo ir laisvalaikio priemonės, vertinami paslaugų poreikio pokyčiai ir gyventojų motyvacija dalyvauti bendruomenės gyvenime, nurodomi pasiekti rezultatai ir tolesni veiksmai užsibrėžtiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti;

37.10.11. būtų sudaryta galimybė GĮ dirbančiam psychologui turėti savo darbo vietą, kurioje jis galėtų užtikrinti pokalbių su gyventojais, jų dokumentų, bylų, žurnalų konfidencialumą;

37.10.12. gyventojai būtų supažindinami su įtaigoje dirbančiu specialistu ir gautų informaciją apie psichologo darbo pobūdį, kreipimosi galimybes;

37.10.13. būtų užtikrintas psichologo konsultacijų tęstinumas;

37.10.14. informaciniuose stenduose būtų pateikti emocinės paramos telefonų linijų numeriai;

37.10.15. būtų sudarytos sąlygos gyventojams šiltuoju metų sezonu maistą gauti lauke;

37.10.16. vidaus tvarkos taisyklės būtų pritaikytos ir tam tikros grupės gyventojams pagal jų galimybes (atspausdintos pakankamai dideliu, t.y. regos negalią turintiems asmenims įskaitomu šriftu) ir laikomos jiems lengvai prieinamose (matomose) vietose.

37.11. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus suaugusių asmenų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja **I. e. Socialinių paslaugų ir priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus pareigas Eglei Kuisienei** imtis priemonių, kad būtų suvienodinta GĮ gyventojų supažindinimo su valgiaraščiais tvarka; o tikrinant suaugusiųjų asmenų globos įstaigas būtų vertinama, ar panaikinti Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojų vizito metu nustatyti ir šioje ataskaitoje nurodyti trūkumai.

37.12. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus suaugusių asmenų socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja **Marijampolės Šv. Archangelo Mykolo parapijos kunigui klebonui Andriui Šidlauskui** ieškoti papildomų galimybių kasmet skirti pakankamai lėšų VŠĮ Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo globos namų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalimi apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus pranešti iki 2018 m. gruodžio 28 dienos. Kompetentingos institucijos turi konsultuotis su Seimo kontrolieriumi dėl rekomendacijų galimų įgyvendinimo priemonių.

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 56, LT-01110 Vilnius, tel. 8 706 65105, faks. 8 706 65138, el. p. ombuds@lrs.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 191759894

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo
ministrui Linui Kukuraičiui

2019-01-17 Nr. PRJ2018/1-67/3D- 165

Socialinių paslaugų priežiūros departamento

prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos l. e. direktoriaus pareigas Eglei Kuisienei

VšĮ Marijampolės pirminės sveikatos priežiūros centro direktoriui Mantui Čėsnai

VšĮ Švč. Marijos globos namų direktorei Zinai Urbienei

Marijampolės specialiųjų socialinės globos namų direktorei Vidutai Bačkierienei

VšĮ Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo globos namų direktorei Vilmai Požarskienei

Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo parapijos kunigui klebonui Andriui Šidlauskui

BĮ Suvalkijos socialinės globos namų direktorei Marytei Slavinskienei

Kalvarijos globos ir užimtumo centro globos namų direktorei Nomedai Zavickaitei

VšĮ Kazlų Rūdos socialinės paramos centro direktorei Renatai Andriušienei

Kudirkos Naumiesčio parapijos socialinės pagalbos centro direktoriui Donatui Jasulaičiui

Kukarskės globos namų direktorei Astai Pranaitienei

Vilkaviškio rajono savivaldybės Gudkaimio globos namų direktoriui Rimui Murinui

DĖL TECHNINĖS KLAIDOS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIAUS 2018 M. LAPKRIČIO 12 D. ATASKAITOJE Nr. PRJ2018/1-67

Informuojame, kad dėl techninės klaidos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2018 m. lapkričio 12 d. ataskaitos Nr. PRJ2018/1-67 „Po vizitų Marijampolės apskrities suaugusiųjų globos įstaigose: VšĮ Marijampolės pirminės sveikatos priežiūros centre, VšĮ Švč. Marijos globos namuose, Marijampolės specialiuosiuose socialinės globos namuose, VšĮ Marijampolės Šv. Arkangelo Mykolo globos namuose, BĮ Suvalkijos socialinės globos namuose, Kalvarijos globos ir užimtumo centro globos namuose, VšĮ Kazlų Rūdos socialinės paramos centre, Kudirkos Naumiesčio parapijos socialinės pagalbos centre, Kukarskės globos namuose ir Vilkaviškio rajono savivaldybės Gudkaimio globos namuose“ 3 punkte buvo neteisingai nurodytas Marijampolės apskrities suaugusiųjų globos įstaigose gyvenančių asmenų ir vietų jose skaičius.

Seimo kontrolieriaus 2018 m. lapkričio 12 d. ataskaitos 3 punkte turi būti nurodyta:

„3. Marijampolės GN vizito dieną gyveno 42 žmonės (įstaigoje yra 42 vietos), Šv. Arkangelo Mykolo GN – 63 gyventojai (64 vietos), Suvalkijos GN – 208 gyventojai (208 vietos), Kudirkos Naumiesčio SPC – 60 gyventojų (65 vietos), Kukarskės GN – 42 gyventojai (45 vietos), Gudkaimio GN – 70 gyventojų (70 vietų), Kalvarijos GN – 25 gyventojai (25 vietos), Kazlų Rūdos SPC – 57 gyventojai (60 vietų), Marijampolės PSPC – 25 gyventojai (28 vietos), Švč. Marijos GN – 32 gyventojai (32 vietos).“

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas